

ÇOCUĞA KARŞI ŞİDDET İzleme ve Göstergeler

Literatür Taraması

Güney Doğu Avrupa'da
çocukların şiddete
karşı korunması

BU PROJE UNICEF İLE İŞBİRLİĞİ İÇERİSİNDE AVRUPA BİRLİĞİ TARAFINDAN FINANSE EDİLMEKTEDİR

ÇOCUĞA KARŞI ŞİDDET

İzleme ve Göstergeler

Literatür Taraması

“Çocuğa karşı şiddet savunulamaz, kabul edilemez ve çocuğa karşı her ortamda her türlü şiddet önlenbilir.”

BM 2006 Çocuğa Karşı Şiddet Araştırması

Hazırlayanlar

Selin Berghan ve Adem Arkadaş - Thibert

Mart 2013

**İllustrasyon
Tasarım**

Gülru Höyük Tasarım & Danışmanlık
Kurtuluş Karaşın - MTR Tanıtım

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu - UNICEF

BM Binası Birlik Mah. 2. Cadde No: 11

06610 Çankaya / ANKARA

Tel: +90 312 454 10 00

www.unicef.org.tr

© UNICEF Türkiye Temsilciliği 2013

Her hakkı saklıdır.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitabın içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir. Bu yayında yer alan ifadeler Avrupa Birliği'nin resmi görüşlerini temsil etmemektedir.

Para ile satılmaz.

Teşekkür

Bu çalışma, UNICEF'in çocuğa karşı şiddetle mücadeledeki küresel, bölgesel ve ülkesel boyuttaki çalışmalarının küçük bir parçasıdır. Bu çalışmanın amacına uygun olarak, başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinde birçok kişi ve kurumun önemli katkıları bulunmaktadır.

Çalışmayı hazırlayan Selin Berghan'a, bu çalışmanın çerçevesinin belirlenmesindeki katkısından dolayı ICC'den Adem Arkadaş-Thibert'e; sağladıkları teknik destek ve değerli geribildirimler için UNICEF Türkiye Ofisi Çocuk Koruma Bölümü'nden Severine Jacomy Vite, Eylene Şavur ve Sinem Bayraktar'a; Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı üye kuruluşlarına teşekkür ederiz.

Ayrıca ICC liderliğinde bu çalışmanın altyapısının oluşturulması görevini üstlenen konsorsiyum üyeleri Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği ve Türkiye Gençlik Federasyonu'na teşekkür ederiz.

Son olarak da finansal desteği ile katkı sağlayan Avrupa Birliği'ne teşekkür ederiz.

İçindekiler

Kısaltmalar	7
Yönetici Özeti	9
Giriş	11
Metodoloji	13
1. Bölüm: İzleme Çalışmaları	15
1.1 İzleme	16
1.2 Yasal ve Kurumsal Yapının İzlenmesi	17
1.3 Sürecin İzlenmesi ve Etki Değerlendirmesi	17
1.4 Sonuçların İzlenmesi	18
1.5 Hak İhlallerinin ve Şiddetin İzlenmesi	18
2. Bölüm: Çocuklara Yönelik İzleme ve Şiddet	21
2.1 Çocuklara Yönelik İzleme	22
2.2 Çocuğa Karşı Şiddetin İzlenmesi için Genel Çerçeve	23
2.2.1 Kavramsal Çerçeve	23
2.2.2 Uluslararası Standartlar	24
2.2.3 Temel İlkeler	24
2.2.3.1 Katılım	24
2.2.3.2 Ayrım Gözetmeme	24
2.2.3.3 Çocuğun Yüksek Yararı	25
2.2.3.4 Yaşama ve Gelişme Hakkı	25
2.3 Çocuğa Karşı Şiddeti İzlemenin Uygulanması	25
2.4 Çocuğa Karşı Şiddetin İzlenmesinin Gerektirdiği Beceriler	26
3. Bölüm: Türkiye’de Çocuğa Karşı Şiddet	27
Sonuç	29
4. Bölüm: Ekler	31
Ek 1 – İyi Örnekler	32
Ek 2 – Temel Alanlar Bakımından Çocuğa Karşı Şiddet Göstergeleri	45
Ek 3 – Bilinen ve kuşulanılan çocuklara kötü muamele vakalarını kaydetmeye yönelik bilgi formu	51
Ek 4 - Hükümet dışı kurumlar için ek kaynakça	52
5. Bölüm: Yazılı Kaynaklar	55

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
AK	Avrupa Konseyi
BM	Birleşmiş Milletler
CAT	Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmesi
CEDAW	BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığı Ortadan Kaldırma Sözleşmesi
CERD	BM Irk Ayrımcılığını Ortadan Kaldırma Sözleşmesi
CRPD	BM Engelli Hakları Sözleşmesi
CWM	BM Göçmen Tüm İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının Korunması Sözleşmesi
ÇHS	BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme
ÇKŞ	Çocuğa Karşı Şiddet
ECOSOC	Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Komitesi (ESKHS)
FRA	AB Temel Haklar Ajansı
GY	Genel Yorum
GY13	Genel Yorum 13: Madde 19 Çocuğun Şiddetten Masun Olma Hakkı
ICC	Uluslararası Çocuk Merkezi
ICCPR	BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
ICESCR	BM Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
ISPCAN	Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Uluslararası Derneği
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MERG	Çocuk Koruma ve Değerlendirme Grubu
OHCHR	BM İnsan Hakları Göstergeler Grubu
ÖZGEDER	Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği
TGF	Türkiye Gençlik Federasyonu
UNCRC	BM Çocuk Hakları Komitesi
UNICEF	BM Çocuk Fonu
UNVAC	BM Çocuğa Karşı Şiddet Araştırması

Yönetici Özeti

Bu literatür çalışması, çocuklara karşı şiddetin izlenmesine yönelik var olan bilgi ve deneyimleri güçlü ve zayıf yönleriyle birlikte ele alarak, Türkiye’de sivil toplum örgütleri tarafından konuyla ilgili yapılan çalışmalara destek sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, AB finansmanı ile UNICEF tarafından yürütülen *Güneydoğu Avrupa’da Çocukların Şiddetten Korunması Projesi* kapsamında yapılmıştır. Proje, sivil toplum örgütlerinin yerel ve ulusal düzeyde çocuğa karşı şiddetle ilgili politika yapım sürecindeki katılımının, veri toplama, izleme ve değerlendirme alanlarında farkındalık ve kapasite geliştirme eğitimleri ile güçlendirilmesini hedeflemektedir.

Bu çalışma da söz konusu eğitimlerin ve göstergelerin hazırlanmasındaki ilk aşamadır ve çocukların durumunun izlenmesine yönelik farklı yaklaşımları, bunların uygulama örnekleri ve gerektirdiği beceriler ile BM Çocuğa Karşı Şiddet Araştırması’nda tanımlanan beş temel alanda geliştirilmiş çocuğa karşı şiddet göstergelerini içermesi beklenmektedir. Ayrıca UNICEF’in araştırmasını da kapsayacak şekilde, Türkiye’de çocuğa karşı şiddete ilişkin bilgi sağlanması ve AB kuruluşları tarafından yapılan konuyla ilgili çalışmalara atıfta bulunulması da beklenmektedir.

Bu kapsamda, ODTÜ, Bilkent ve Ankara Üniversiteleri’nin veri tabanları ile UNICEF, ICC ve Öz-Ge Der’in arşivleri taranmış ve 200’den fazla kaynağa (kitap, rapor, kılavuz, eğitim materyali, AB proje dokümanı, akademik makale vb) ulaşılmıştır. 20 günlük zaman sınırı göz önüne alınarak, ulaşılan yaklaşık 200 kaynak, bazı kriterler doğrultusunda değerlendirilerek, kapsama alınmış ya da elenmiştir. Buna göre;

- çocuğun şiddetten masun olma hakkının izlenmesi,
- çocuk haklarının uygulanmasının izlenmesi,
- bunların göstergeler aracılığıyla izlenmesi konularını içeren ve BM kurumları, Avrupa Birliği kurumları ya da fonuyla ve ilgili diğer uluslararası sivil toplum örgütleri tarafından geliştirilmiş izleme modelleri kapsama alınmıştır.

Ayrıca, BM Çocuğa Karşı Şiddet Araştırması ile BM Çocuk Hakları Komisyonu’nun 13. Genel Yorumu ve Türkiye Sonuç Gözlemleri temel kaynaklar olarak belirlenmiştir. 2000 yılından önce yapılmış ve yayınlanmış çalışmalar kapsama dahil edilmemiştir.

Çalışmanın temel bulguları şu şekilde özetlenebilir:

- Çocukların durumunun izlenmesinde kabaca üç aşama olduğu söylenebilir. Çocukların gelişim çıktıları izlenirken, bu yaklaşım çocuğun iyi halinin izlenmesine ve son olarak da hak temelli izlemeye evrilmiştir. Çocuk haklarının izlenmesindeki bu değişim, çocuklara ilişkin yaklaşım ve anlayışın değişmesi ile açıklanabilir.
- İnsan hakları ve çocuk hakları alanında, özellikle devletlerin sosyal ve ekonomik haklara ilişkin sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini göstergeler aracılığıyla izlemeye dair yazılı materyaller giderek artmaktadır.
- BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi’nin çalışmalarına dayanarak, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, göstergelerin geliştirilmesinde kullanılmak üzere, uluslararası insan hakları normlarına dayanan standart bir çerçeve geliştirmektedir.
- Çocuk hakları, engelli hakları, kadın hakları ve insan hakları alanlarında izleme yapan birçok kuruluşlar arası inisiyatif bulunmaktadır (BM OHCHR İnsan Hakları Göstergeler Grubu, UNICEF ve AB ortaklığı ile geliştirilen çocuk haklarını izleme mekanizması, Çocuk Koruma ve Değerlendirme Grubu (MERC) gibi).

- BM Çocuk Hakları Komitesi'nin genel yorumlarının, göstergeler aracılığıyla izleme araçlarına dönüştürülmesine yönelik bir eğilim olduğu görülmektedir (Örneğin, çocuk haklarının erken çocuklukta uygulanmasına yönelik genel yorum 7, çocuğun görüşünün alınmasına yönelik genel yorum 12, çocuğun şiddetten masun olma hakkına ilişkin genel yorum gibi).
- Devletlerin üç temel yükümlülüğüne tekabül eden hak temelli göstergeler geliştirmek için, çocuk hakları alanında hak temelli izleme ve yükümlülük yaklaşımının (saygı, koruma, gerçekleştirme) kullanılması konusunda ortaklaşıldığı görülmektedir.
- Çocukların durumunun izlenmesinde şiddet göreceli olarak yeni bir alandır ve BM Şiddet Araştırması'nın bu süreci hızlandırıcı etkisi olmuştur. Bu anlamda çocuğa karşı şiddet, doğrudan belirli bir alandaki belirli bir şiddet biçimini izlemeye yönelik ya da hak temelli yaklaşım çerçevesinde oluşturulan mekanizmalar aracılığıyla izlenmektedir. Örneğin, cezaevlerindeki şiddete yönelik Save the Children bir izleme modeli geliştirmiş ve bunu dört ülkede bir sefer olmak üzere uygulamıştır. AB Temel Haklar Temsilciliği'nin geliştirdiği çocuklara yönelik hak temelli izleme modelinde, şiddet temel alanlardan biri olarak tanımlanmıştır. Bu model henüz uygulanmamıştır.
- Dolayısıyla bu literatür taraması kapsamında değerlendirilen izleme çalışmalarının önemli kısmı tek seferlik olup, sonrasında yapılacak izleme çalışmaları için başlangıç noktası niteliğindedir.
- Hak temelli yaklaşım, sivil toplum örgütlerini de izleme ve değerlendirme sürecinin aktörleri olarak tanımlamaktadırlar. Özellikle ulusal düzeyde bağımsız izleme mekanizmaları oluşturulması konusunda savunuculuk yaparak bu sürece katılımları beklenmektedir. Şiddetin izlenmesinde yetersiz olan istatistik verilerin, sivil toplum örgütlerinin hazırladığı araştırma ve raporların sağladığı nitel veri ile desteklenmesi tavsiye edilmektedir. BM Çocuk Hakları Komitesi'ne sunulan gölge raporlar da şiddetin izlenmesinde temel kaynaklar arasında tanımlanmaktadır.

Giriş

UNIC3EF Türkiye Ofisi, AB finansmanı ile, diğer üç Güney Doğu Avrupa ofisi ile birlikte (Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan) çocuğa karşı şiddetin izlenmesinde sivil ve kamu kurumları arasındaki işbirliğinin geliştirilmesini hedefleyen bir proje yürütmektedir. Proje ayrıca, hükümetlerarası organizasyonlar, bağımsız izleme ağları ve sivil toplum platformları arasında bilgi ve deneyim paylaşımına da katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de proje, sivil toplum örgütleri arasında aktif ve kurumsallaşmış bir işbirliği aracılığıyla kamu kurumlarının hesapverilebilirliğine ve cevapverilebilirliğine odaklanmaktadır. Bu anlamda, sivil toplum örgütlerinin yerel ve ulusal düzeyde çocuğa karşı şiddetle ilgili politika yapım sürecindeki katılımının, veri toplama, izleme ve değerlendirme alanlarında farkındalık ve kapasite geliştirme eğitimleri ile güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Projenin Türkiye ayağında, sivil toplum örgütlerinin geniş katılımıyla *Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı* oluşturulmuştur. Çocuğa karşı şiddet vakalarında servis sağlayıcı kamu kurumlarının hesapverilebilirliği ve cevapverilebilirliğindeki boşlukları doldurmada yardımcı olması amacıyla, göstergeler ve eğitim programı geliştirme ihtiyacı, projenin bir diğer bileşenidir ve söz konusu ağın ortaklık toplantılarında dile getirilmiştir.

Göstergelerin ve eğitim programının geliştirilmesindeki ilk aşama, konuyla ilgili yapılan çalışmalar üzerine bir literatür taraması yapmaktır. Bu literatür çalışmasının, farklı izleme mekanizmalarına, bunların uygulama örnekleri ve gerektirdiği beceriler ile ev-aile, eğitim-okul, kurum bakımı, işyeri ile sokak ve topluluk ortamlarındaki şiddet göstergelerini içermesi beklenmektedir.

Bu kapsamda, literatür çalışmasının ilk bölümü farklı izleme çalışmalarını, ikinci bölümü çocuklara karşı şiddetin izlenmesini ve son bölüm Türkiye’de çocuğa karşı şiddete ilişkin genel bir değerlendirmeyi içermektedir. Bu çalışma çıktıları, Türkiye’deki durum ve proje amaçları çerçevesinde geliştirilen tavsiyeler, sonuç bölümünde yer almaktadır.

Metodoloji

Bu literatür çalışması, çocuğa karşı şiddeti izleme göstergelerinin oluşturulmasına ve eğitimin içeriğinin belirlenmesine dayanak olacak bir çerçeve çizme amacındadır. Bu amaç doğrultusunda, 'çocuğa karşı şiddet', 'şiddeti izleme', 'hak temelli izleme' gibi anahtar kavramlar, konsorsiyumun erişimi olan ODTÜ, Bilkent ve Ankara Üniversiteleri veri tabanlarında aranmıştır. Ulaşılan kaynaklardan, basılı olanları UNICEF, ICC ve Öz-Ge Der'in arşivlerinden sağlanmıştır. Dijital formatı bulunan tüm kaynaklar, bu proje için Adem Arkadaş tarafından oluşturulan Dropbox hesabında herkesin paylaşımına sunulmuştur. 2000 yılından önce yapılmış ve yayınlanmış çalışmalar kapsama dahil edilmemiştir.

20 günlük zaman sınırı göz önüne alınarak, ulaşılan yaklaşık 200 kaynak arasından; çocuğa karşı şiddetin izlenmesi, çocuk hakları temelinde geliştirilmiş ve hasapverilebilirlik vurgusu olan izleme mekanizmaları ve söz konusu beş temel alandaki çocuğa karşı şiddet ile ilgili Türkiye'de yapılmış çalışmalar seçilmiştir. Bu kaynaklar arasından, başta UNICEF olmak üzere BM kuruluşlarının, AB bünyesinde yapılan çalışmalar ile Save the Children başta olmak üzere uluslararası sivil toplum örgütlerinin izleme çalışmalarına öncelik verilmiştir.

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin tanımladığı izleme modelleri ile bunların şiddetin ve çocuğa karşı şiddetin izlenmesinde nasıl uygulanacağı ilk bölümü oluşturmaktadır. İkinci bölüm, çocukların izleme mekanizmalarında nasıl yer aldığını, çocuklara özgü izleme modellerini ve çocuk hakları temelinde oluşturulan modelleri ele almaktadır. Çocuğa karşı şiddetin izlenmesi için geliştirilmiş uluslararası (UNICEF, Save the Children gibi), bölgesel (AB gibi), ulusal (Güney Afrika, Türkiye gibi), belli bir hak alanına yönelik (eğitim), belli bir alana yönelik (cezaevleri gibi) izleme modelleri örnek olarak seçilmiştir. Bu modellerin göstergelerini oluştururken ortaklaştığı, temel aldığı, referans verdiği kavramsal çerçeve ve temel ilkeler ile bu ilkelerin BMÇHS ve BM Çocuk Hakları Komitesi'ne göre nasıl yorumlanması ve uygulanması gerektiği de ikinci bölümün kapsamını oluşturmaktadır.

Seçilen izleme mekanizmalarına ilişkin özet bilgiler ile örnek göstergeleri ek1'de verilmiştir. Hacımi nedeniyle tüm göstergelerin eklenmemesi uygun görülmüştür. Ayrıca hem izleme mekanizmalarında, hem BM Genel Sekreterliği'nin Çocuğa Karşı Şiddet Araştırması'nda, çocuğa karşı şiddetin izleneceği beş alan özelinde atıf yapılan uluslararası standartlar, tanımlanan şiddet türleri ile hassas gruplara ilişkin bilgiler ek 2'de bulunabilir.

BM Genel Sekreterliğinin çocuğa karşı şiddet araştırması ile BM Çocuk Hakları Komisyonu'nun 13. Genel Yorumu ve Türkiye Sonuç Gözlemleri temel kaynaklar olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmanın da kavramsal çerçevesi BMÇHS'ni temel alır. Komitenin 13. Genel Yorumu da bu ilkelerin yorumlanmasında yönlendirici kılavuz niteliğindedir. BM Çocuk Hakları Komitesi'nin çağrısı ile bağımsız uzman Paulo Sérgio Pinheiro yapılan BM Genel Sekreterliği'nin Çocuğa Karşı Şiddet Araştırması (bundan sonra BM Şiddet Araştırması) ise kavramsal çerçevenin çizilmesinde birincil kaynaktır ve yerel, ulusal ve uluslararası bağlamlardaki tavsiyelerinin her biri çocuğa karşı şiddet göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

Çocuğa karşı şiddetin izlenmesinde oluşturulan mekanizmaların hükümet kurumlarına yönelik oldukları dikkate alınarak, hükümet dışı kurumlar için geliştirilmiş ve izlemede yardımcı ve tamamlayıcı olacağı düşünülen kaynakların listesi de ek 4'te verilmiştir.

Bölüm 1

İzleme Çalışmaları

Bölüm 2

Bölüm 3

Bölüm 4

Bölüm 5

1.1

İzleme

İzleme, temel ve sistematik bir süreç ile hakların devletler tarafından uygulanması, bu uygulamaların değerlendirilmesi ve bu süreç içinde hakların hayata geçmesini sağlama anlayışının bir parçasıdır. Devletlerin sorumluluğundan ayrı ya da ilave bir çalışma değildir. Bir diğer deyişle, devletlerin çocuğa karşı şiddeti önleme, olduğunda koruma, rehabilite etme, zararın tanzimini sağlama gibi yükümlülükleri vardır. Bu insan hakları yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini ölçmek için devletlerin, uluslararası anlaşmalar ile ulusal yasa ve politikalarla belirlediği açık ve anlaşılır hedeflerini izlenebilir göstergelere dönüştürmesi gerekmektedir.

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, devletlerin hakları hayata geçirme yükümlülükleri açısından aşamalı gerçekleştirilecek haklardır. Ne yazık ki birçok devlet/hükümet bu haklardan doğan yükümlülüklerini uygularken aşamalı gerçekleştirme kavramını çok geniş kullanmakta ve yasal yükümlülüklerin uygulanıp uygulanmadığı anlaşılammaktadır. Oysa Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Komitesi bu hakların da aşamalı gerçekleşmeye tabi olmayıp, taraf devletler tarafından hemen gerçekleştirme yükümlülüğü ile tanımlanması gerektiğini vurgular (ESKH Komitesi Genel Yorum 3). Dolayısıyla bu hakların garanti altına alındığı uluslararası izleme mekanizmaları (örneğin CEDAW Komitesi, BMÇHS Komitesi, ESKHS Komitesi ve kararları), anlaşmaları onaylayarak iyi niyet içinde anlaşmaları uygulayacağı yükümlülüğü altına giren devletlerin, yasal yükümlülüklerini uygulayıp uygulamadıklarını ölçmek adına izleme göstergeleri, ilerleme eşikleri ve amaçları belirlemelerini istemiştir. Sivil toplum örgütlerinin de bu anlayışla gösterge ve eşikler ve amaçlar belirleyerek hükümetlerin bu haklardan doğan yükümlülüklerini uygulayıp uygulamadıklarını izlemesi ve raporlayarak uygulama sürecine destek vermesi gerekmektedir.

Bu bağlamda, 'izleme' insan hakları standartlarıyla uyumlu olacak şekilde, sürekli ve sistematik olarak veri toplama ve değerlendirme sürecine işaret eder. İzlemenin iki temel amacı; belirli bir zaman dilimi için öngörülmuş hedeflerin başarısını ölçmek ve uygulama süreci ile uygulama sorunları hakkında geri bildirim sağlamaktır (UN ECOSOC 2009). Şiddet alanında izlemenin amacı, bunların yanı sıra, şiddetin kapsam, sıklık ve yaygınlığı ile alınan önlemlerin etkisini ölçmektir (UNDAW 2005). İzleme ve değerlendirme aynı zamanda, başarılı uygulamaları, müdahaleleri ve programları belirleyerek, sorunların nasıl çözüleceğine ve hak ihlallerinin nasıl önleneceğine ilişkin ışık tutar.

İzleme değerlendirmeleri, gösterge ve kıstaslar aracılığıyla yapılır. Gösterge, toplanan nicel ve nitel verilerin, kamuoyu ve politika yapıcılar için anlamlı bir formda özetlenmesidir (UNDAW 2005). Kıstas ise göstergelere bir değer belirlenmesidir. Kıstaslar süreç içindeki değişimleri analiz etmek için, belirli bir zaman aralığı için belirli bir hedefin gerçekleşip gerçekleşmediğini gösterir² (Save the Children 2007).

Göstergeler geliştirilirken:

- Uluslararası insan hakları normları ve hukukun üstünlüğü, eşitlik, hesapverilebilirlik ilkeleri temel alınmalıdır.
- Bazı hakların aşamalı olarak hayata geçirilebilecek olduğu dikkate alınmalıdır.
- Ülkelerarası ve ülke içinde karşılaştırılabilir olmalıdır.
- Özellikle dezavantajlı ve kırılgan olarak tanımlanan gruplar ile diğer gruplar arasında karşılaştırma yapılmalıdır.
- Süreç içindeki olumlu, olumsuz ve beklenmedik değişiklikleri ölçmelidir.

1 Madde 26, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 1969 http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/Viyana_69.pdf

2 Çocuk haklarının izlenmesinde kullanılmak üzere tanımlanmış genel eşik/kıstas örnekleri için bkz. Practical Guide On Child Rights Monitoring, Save the Children Romania, 2010.

- Kontrolü mümkün sayıda göstergeden oluşmalı, gerekiyorsa bazı alanlara öncelik tanınmalıdır³.
- (Özellikle şiddet alanında) Beklenmedik değişiklikleri ve risk durumlarını yansıtması için erken uyarı göstergeleri olmalıdır. (iç savaş ya da HIV oranlarındaki değişim durumları gibi).

İnsan hakları alanında izleme ve göstergeler ile ilgili BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi'nin 2003 yılından bugüne yürüttüğü çalışmalar sonucu, üç temel yükümlülüğe (saygı gösterme, koruma ve hayata geçirme) tekabül eden üç gösterge ve izleme alanı belirlenmiştir : Yapısal, süreç ve sonuç göstergeleri.

1.2

Yasal ve Kurumsal Yapının İzlenmesi

Uluslararası standartların gerçekleştirilmesi için yapılan yasal ve idari düzenlemelerin izlenmesidir. Hakların hayata geçirilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ve bunların uluslararası standartlarla uyumlu olup olmadığını belirler. Yalnızca yasal ve idari önlemlerle sınırlı değildir; ilke, amaç, hedef grup, kaynak vb. tanımlayan politika ve eylem planları da devletin sorumluluklarını belirler (UN ECOSOC 2009).

Dolayısıyla bu izleme modeli, yasal araçların varlığını yansıttığı kadar, hakların hayata geçirilmesi için kullanılan temel kurumsal ve finansal mekanizmaları da yansıtır (FRA 2010). Bu model, yapısal göstergeler aracılığıyla, devletlerin uluslararası standartları ne ölçüde kabul ettiğini ölçer (OHCHR 2012). Uluslararası anlaşmalar imzalandı mı, ulusal mevzuat hakları koruma altına alıyor mu, kurumsal mekanizmalar hakların gerçekleştirilmesini sağlıyor mu, ulusal bütçeden hakların korunması ve gerçekleştirilmesi için ne kadar pay ayrılıyor gibi soruları yanıtlar (Save the Children 2007).

1.3

Sürecin İzlenmesi ve Etki Değerlendirmesi

Yasaların yürürlüğe girmesi, hakların gerçekleşip gerçekleşmediğini tek başına ölçemez. Dolayısıyla zaman içinde gerçekleşen değişikliklerin ve sürecin farklı aktörlerin nasıl etkilendiğine vurgu yaparak izlenmesi gerekmektedir.

Süreç göstergeleri, sorumluluk sahiplerinin ulusal ve yerel düzeydeki çabalarını yansıtır; ulusal stratejileri, eylem planlarını, müdahale programlarını kapsar. Bu göstergeler, politika amaçları ve girdileri ile ilişkilendirerek, istenen çıktıları ölçmek için tasarlanırlar. Böylece uygulamaların öngörülmemiş sonuçlarını ve sorumluluk sahiplerinin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini ortaya koyar (OHRC 2012, FRA 2010).

Etki değerlendirmesi, uygulamaların yasal, politik ya da bütçe açısından, etkisini belirlemek ve ölçmek için kullanılır. Önerilen bir politikanın, uygulamaya geçmeden önce eksiklerini belirlemeyi ve sonuçlarını öngörmeyi sağlar. Önerilen uygulamalar için öngörülen bütçenin, gerçekleşen bütçe ile kıyaslanması kapsar (UN ECOSOC 2009). Şiddet gibi gerekli olan alanlarda, kaçınılması ya da yumuşatılması gereken etkileri belirler (Save the Children 2007). Dolayısıyla özellikle kırılgan ya da dezavantajlı gruplar bakımından, beklenmedik değişiklikleri ve risk durumlarını yansıtması için erken uyarı göstergeleri geliştirilmelidir.

3 Örneğin National and Economic Social Council (2002) 15-20 gösterge seti önermektedir, New Policy Institute (2005) ise toplam gösterge sayısının 50-100 arasında olmasını önermektedir (Haydon&Boyce, 2007, Hanafin&Brooks 2005).

Çocuk etki değerlendirmesi de alınacak önlemlerin çocukları ve BMÇHS'nin uygulanmasını nasıl etkileyeceğini tanımlamalı; tartışmalı konuları ve bilgi eksiklerini belirlemeli; önlemin nasıl izleneceğine ilişkin bir kılavuz sağlamalı ve çocukların bu önlemlerle ilgili görüşlerine yer vermelidir (Save the Children 2007:9).

İzleme ve değerlendirme süreçlerinde çocukların katılımı; çocuklara kendi durumları üzerine düşünme, görmek istedikleri değişimi tanımlama ve bu değişime katkı sağlama olanağı sağlar. Çocuklar tam katılımcılar olarak, göstergelerin oluşturulmasından, anketlerin uygulanmasına kadar sürecin her aşamasına katılabilirler. Ancak her zaman bu çapta bir katılım birçok nedenden mümkün ya da uygun olmadığı için farklı katılım seviyeleri tanımlanabilir (Save the Children 2004). Katılım, bireylerin kendi durumları hakkındaki görüşlerinin alınmasını gerektirdiğinden, nitel veri toplanmasını da beraberinde getirir.

1.4 Sonuçların İzlenmesi

Hakların hayata geçirilmesinde sorumluluk sahiplerinin çabalarının çıktılarının birarada değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme, sosyal değişimi ölçer. Hak temelli izleme açısından, bir hakkın belirli bir bağlamda birey ve gruplar tarafından fark edilip edilmediğini kapsar.

Çocuk hakları bakımından söz konusu değişimin ölçülmesi için; eşitlik, hesapverilebilirlik ve katılım ilkeleri temelinde, değişimin biçimi ve ilgili olduğu hak alanıyla belirlenen beş boyut tanımlanabilir (Save the Children UK 2004b:10):

- Çocukların hayatlarındaki değişiklikler
Hangi hak daha iyi uygulanıyor? Hangi haklar artık ihlal edilmiyor?
- Çocukların haklarını etkileyen politika ve uygulamalardaki değişiklikler
Yükümlülük sahipleri, çocuk haklarının korunması, uygulanması ve geliştirilmesi bakımından hesap vermede daha çok sorumlu tutuluyor mu? Politikalar ve uygulamalar, çocuğun yüksek yararı temelinde mi şekillenmiş?
- Çocukların katılımı ve aktif vatandaşlığına ilişkin değişiklikler
Çocuklar haklarını talep ediyorlar mı? Bunun için destekleniyorlar mı? Çocuklar ve çocuk hakları savunucuları için, katılımı mümkün kılan olanaklar ve alanlar var mı?
- Çocukların eşitliği ve ayrımcılığın önlenmesine ilişkin değişiklikler
Politikalar, programlar, servisler, topluluklar en çok marjinalleştirilmiş çocuklara ulaşabiliyor mu?
- Çocuk haklarının savunuculuğunda sivil toplum ve topluluk kapasitelerindeki değişiklikler
Ağlar, koalisyonlar ve diğer sivil toplum yapıları katılımını değerli buluyor mu? Çocukların hayatlarında değişiklik sağlamak için büyük güçleri harekete geçirebiliyorlar mı?

1.5 Hak İhlallerinin ve Şiddetin İzlenmesi

Hak ihlallerinin ve şiddet vakalarının kayıt altına alınması ve belgelenmesidir. Dolayısıyla ilgili kurumlar tarafından tutulan istatistiklerin analizi ve vaka temelinde bilgi gerektirir (HRI/MC/2008). Bu da nicel ve nitel verilerin birlikte değerlendirilmesini gerektirir.

Normatif şiddetin izlenmesi, yasal ve idari yapının uluslararası standartları karşılayıp karşılamaması; var olan uygulamaların ihlal edici olup olmadığını ve yasa ile uygulamadaki boşlukları kapsar (UN ECOSOC 2009).

Hak ihlalleri ve şiddet, yaygın olarak mağdurların şikayet mekanizmalarına yaptıkları bildirimlerin kayıtlarının tutulmasıyla izlenir. Ancak birçok hak ihlalinin ve şiddet olayının açığa çıkmadığı göz önüne alındığında, polise gelen şikayetler ya da mahkeme kayıtları yeterli değildir. Şiddetin izlenmesinde kullanılacak diğer kaynaklar olarak sivil toplum örgütleri raporları, meclis komisyonlarının çalışmaları, bağımsız kurumlar ve medya sayılabilir.

Ancak şiddetin kapsam, sıklık ve yaygınlığının ölçülmesi için, nüfus temelli anket yapılmasını gerekmektedir. Anketler oluşturulurken (UNDAW 2007);

şiddet biçimlerini tanımlamalıdır:

- tüm biçimleri kapsayan bir gösterge
- her şiddet biçimi için ayrı birer gösterge
- karşılaşılan başlıca şiddet biçimleri için birer tane gösterge

kapsamın ölçülmesi için birim tanımlamalıdır:

- yaygınlık – şiddet mağdurlarının nüfusa oranı (%)
- vaka – şiddet vakalarının sayısı her birim için (örneğin her 1000 kişi için)
- hayat boyu tekrarlanma sıklığı ve her 1000 kişi için vaka sayılarının yıllık oranlarını içermesi önerilir.

şiddetin ciddiyeti ve etkisini ölçmelidir:

- Eylemin içeriği, sıklığı, hafif ve ağır yaralanmalar

zaman aralığı belirlemelidir:

- Hayat boyu
- Son 12 ay

Bölüm 2

Çocuğa Yönelik İzleme ve Şiddet

2.1

Çocuklara Yönelik İzleme

Çocukların durumunun izlenmesi, tarihsel olarak çok eskilere gitmese de bu alanda yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. BMÇHS, taraf devletleri beş yılda bir çocuk hakları alanında kaydettikleri gelişmeleri BM Çocuk Hakları Komitesi'ne sunmakla yükümlü kılarak, çocukların durumunu izleme mekanizmaları geliştirilmesinde tetikleyici rol oynamıştır (Bray&Dawes, 2007:5). Sözleşmenin kabul edildiği tarihten günümüze, hem devletler hem de UNICEF gibi uluslararası kuruluşlar tarafından birçok çalışma yapılmaktadır.

Bütün bu çalışmalarda BMÇHS, göstergelerin oluşturulmasında temel referans olarak kabul edilmekte ve genel ilkeleri belirlemektedir. UNICEF'in 1979'dan beri yıllık olarak yayınladığı *State of the World's Children* raporu başta olmak üzere, tüm çalışmaları ile çocukların durumunun izlenmesine yönelik küresel farkındalığın oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Bu alandaki çalışmalar, refah, iyi hal ve hak temelli izleme olarak gruplandırılabilir. Bu izleme mekanizmaları, farklı yaklaşımlara dayandığından zaman zaman birbirleriyle çelişkili olmakla birlikte, çoğu zaman benzer göstergeleri kapsamaktadırlar.

Çocukların temel ihtiyaçlarına ve olumsuz durumlara odaklanan ilk çalışmalar çocukların refah durumlarını ölçer. Bu izleme çalışmalarındaki ana göstergeler hayatta kalma ve gelişim ile ilgilidir. Dolayısıyla çocuk-bebek ölümleri, beslenme, okula kaydolma gibi verilere bakar. Ülkeler arası karşılaştırmayı mümkün kılacak şekilde tasarlanan uluslararası izleme çerçeveleri ise, pratik sebeplerden hayatta kalma, sağlık, koruma, ve eğitime odaklanırlar. Bu izleme modellerinin, sosyal eşitsizliklerle ilgili çocukların kırılgan olduğu alanları ve çocukların çevreleriyle olan karşılıklı ilişkiyi yansıtmak açısından sınırlılıkları vardır (Bray&Dawes, 2007; Ben-Arieh et.al. 2001; Ben-Arieh 2000). Bu anlamda, refah yaklaşımı çerçevesinde geliştirilen izleme modelleri, çocukların şimdiki durumlarını yansıtmada yetersiz olmakla eleştirilirler.

Bu eleştiri, 1990'ların ortalarından itibaren çocukların iyi halinin izlenmesine yönelik uluslararası ilgiyi arttırmıştır. BMÇHS'nin onaylanması ile ifadesini bulan çocukların iyi halinin geliştirilmesine yönelik küresel sorumluluk ve kanıt temelli politika yapmanın öneminin artması bu ilgiyi beslemektedir (Ben-Arieh et al 2001; Ben-Arieh 2000). Bu da çocukların karşılaştığı durumlar ile uygulanan programların çıktılarına ilişkin kapsamlı bir analiz gerektirmektedir. Bir diğer deyişle, etkili bir politika hesapverilebilirlik ilkesini içermelidir. Bu da izleme mekanizmalarının mevcut durum bilgisinin yanı sıra, yapılan yatırımların çıktılarına da değerlendirmesini gerektirir.

Çocukların iyi hali göstergeleri, nesnel koşullar ile öznel algı ve bireysel deneyimleri kapsayacak şekilde, sosyolog, psikolog, ekonomist, eğitimci ve sağlık çalışanları tarafından geliştirildi. İyi hal kavramsallaştırmasının çok boyutlu yapısı gereği; olumsuz göstergeler kadar, olumlu göstergeler de kullanılmakta, çocuğun kendi kapasitesini, ilişkilerini ve belirli bir sosyo-kültürel bağlamda çocuğa sağlanan resmi ve gayri-resmi destekleri de kapsamaktadır (Haydon & Boyce 2007, Bray&Dawes, 2007; Ben-Arieh et.al. 2001; Ben-Arieh 2000). Kısaca çocukların iyi halinin izlenmesi, çocukların gelecekte nasıl yetişkinler olacaklarına değil, bugünkü durumuna odaklanır.

Birçok ülke, çocuğun iyi hali göstergelerini içeren izleme çalışmaları yapmaktadır. Örneğin; İrlanda'da *the National Set of Child Well-Being Indicators*, İskoçya'da *the Index of well-being for Children* geliştirilmiştir. ABD'de 1997'den beri federal bir kurum tarafından *America's Children: Key National Indicators of Well-Being* başlıklı yıllık bir rapor yayınlanmaktadır. Birleşik Krallık'ta 2002 ve 2005 yıllarında *The Well-Being of Children in the UK* raporları hazırlanmıştır. Bu raporların ilki, sağlık, eğitim, suç, yoksulluk gibi alanları içerirken, ikincisine çocuk hakları, mülteci çocuklar gibi alanlar da dahil edilmiştir. Ulusal iyi hal izleme mekanizması oluşturulmasına yönelik, İrlanda için yapılan çalışma, *National Set of Child Well-being Indicators* iyi bir örnek olarak kabul edilmektedir.

İyi hal göstergeleri, dolaylı olarak çocuk hakları ile ilgili olsa da, zorunlu olarak hak temelli değillerdir (Haydon & Boyce 2007:4). Hak temelli yaklaşım, çocuk hakları ilke ve standartlarına ilişkin veri sağlar ve hakların geliştirilip korunmasına yönelik politika ve süreçleri izler. Bu yaklaşım, kişileri pasif yararlanıcılar olarak değil, hak sahipleri olarak tanımlar. Bu anlamda çocuk, refah yaklaşımında olduğu gibi aileye bağımlı bir üye değil, bağımsız bir bireydir. Çocuğun bağımsız bir birey olması, onun kendi özgül koşulları olduğu, dolayısıyla kendine özgü haklarının olduğu anlamına gelir. Çocuğun bu özne konumu da onun katılımını gerektirir.

Tüm bu çalışmalar çerçevesinde, çocukların durumunun izlenmesine yönelik yaklaşımların, değişen ihtiyaç ve önceliklere odaklanarak, aslında bu alanda kaydedilen bir gelişim sürecine işaret ettiği söylenebilir. Dolayısıyla birbirleriyle zaman zaman çelişkili olsalar da halen hepsi farklı bağlamlarda kullanılmakta ve çocukların durumuna ilişkin bütüncül bilgi sağlanması bakımından tamamlayıcı rol oynamaktadırlar. Söz konusu çelişkiler, birçok durumda bu yaklaşımların önceliklerinin ve odak noktalarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

2.2

Çocuğa Karşı Şiddetin İzlenmesi için Genel Çerçeve

2.2.1 Kavramsal Çerçeve

Çocuk, ulusal yasalarca daha küçük bir yaşta reşit sayılma hariç, 18 yaşın altındaki herkes çocuktur (**md 1**).

Çocuğa karşı şiddet, bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya istismara, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameledir (**md 19**). Şiddetin sıklığı, çocuğa verdiği zararın ağırlığı, kasıtlı olup olmadığı fark etmeksizin, hiçbir şiddet biçimi hukuken ve/veya toplumsal olarak kabul edilemez (**Genel Yorum 13**).

Fiziksel şiddet; her tür fiziksel ceza uygulaması ile birlikte işkencenin, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelelerin diğer biçimlerini ile yetişkinler ve diğer çocuklar tarafından fiziksel zorbalık ve zorlama anlamına gelir. Fiziksel ya da bedensel şiddet ne kadar hafifi olursa olsun, her durumda aşağılayıcıdır (**Genel Yorum 13**).

Psikolojik ya da duygusal şiddet; psikolojik kötü muamele, zihinsel, sözel ve duygusal istismar ve ihmal anlamına gelir. Hareket serbestisinin kısıtlanması, hücre hapsi, küçük düşürme, suçlama, tehdit, dışlama, alay etme, iletişim teknolojileri aracılığıyla yapılanlar dahil olmak üzere, yetişkinler veya diğer çocuklar tarafından zorbalık şeklinde olabilir (**Genel Yorum 13**).

Cinsel şiddet, çocukların yasa dışı veya psikolojik olarak zararlı herhangi bir cinsel etkinliğe özendirilmesi veya zorlanması; ticari amaçlı cinsel sömürde kullanılmaları; cinsel istismarla ilgili işitsel veya görüsel materyallerde kullanılmalarını kapsar (**md 34**). Cinsel istismar kapsamına çocuk fuhuşu, cinsel kölelik, seyahat ve turizmde cinsel sömürü, kaçırılma (ülke içinde ve ülkeler arasında) ve çocukların cinsel ve zorla evlendirme amacıyla satışı girmektedir. Pek çok çocuk, fiziksel güç veya sınırlama kullanılmaksızın cinsel mağduriyete uğramaktadır; ancak böyle de olsa bunların tümü psikolojik acıdan bozucu, somurucu ve travmatiktir (**Genel Yorum 13**).

BM Şiddet Araştırması, çocuklara karşı şiddetin, ebeveynler ve diğer aile üyeleri, çocukların bakımından sorumlu kişiler, yabancılar, yetkili konumda olanlar (örneğin öğretmenler, askerler, polisler ve memurlar), işverenler, sağlık görevlileri ile diğer çocuklardan ve kendi kendine şiddet biçiminde çocuğun kendisinden de kaynaklanabileceğini belirtir. Bu kapsamda, çocuğa karşı şiddetin alanları, ev-aile, okul-egitim, bakım ve gözetim kurumları, topluluk ve sokak ile iş ve çalışma ortamlarıdır.

2.2.2 Uluslararası Standartlar

Şiddetin izlenmesinde BMÇHS temel çerçeve olarak kabul edilir. Geliştirilecek tüm göstergeler için, BMÇHS ve ek protokollerinin yanı sıra, ilgili diğer tüm uluslararası sözleşmeler (ve gerekiyorsa bölgesel sözleşmeler) tanım ve kapsamı belirlemektedir. Bu doğrultuda yasal mevzuat değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme, yapısal göstergeleri oluşturur.

2.2.3 Temel İlkeler

2.2.3.1 Katılım

Çocuğun katılım hakkı BMÇHS'nin 5, 12-17 maddeleri arasında tanımlanmış temel haklarından biridir. Kendi görüşlerini oluşturma kabiliyetine sahip her çocuğun bu görüşleri, kendisini etkileyen her türlü meselede özgürce ifade etme hakkıdır ve çocuğun görüşlerine onun yaşı ve olgunluğuna uygun olarak gerekli ağırlığın verilmesidir. Çocukların özellikle her türlü adli veya idari işlemlerde kendilerini ifade etme hakkıdır. Çocukların kendi görüşlerinin ve yetişkinlerin görüşlerinin nasıl dikkate alındığını ve süreçlerin sonucu nasıl şekillendirdiğini öğrenebildikleri, çocuklar ve yetişkinler arasında bilgi paylaşımı ve diyalog dahil olmak üzere devam eden süreçleri tanımlar (CRC/C/GC/12.). Şiddetin izlenmesinde de temel ilkelerden birini oluşturur. İzlemenin yapılmasında ve göstergelerin oluşturulmasında çocukların katılımı, onların hakkıdır. Ancak katılım hakkı, çocuğun şiddetten korunması ve diğer hakları ile dengeli bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

Şiddet alanında, çocuklardan veri toplanması özellikle önemlidir. Ancak çocuklarla yapılacak her türlü çalışma, özellikle mağduriyet deneyimlerine ilişkin birebir görüşmeler ve anketler, zorlu etik konuların ele alınmasını gerektirir. Örneğin; çocukların ve toplanan verinin güvenliği konusunda özel önlemler alınmalı; etik kurallara ilişkin bir kılavuz hazırlanmalı; görüşme formunun içeriği çocukların duygusal olgunluklarına uygun olmalı; şiddetin gerçekleşmiş olabileceği ortamlarda görüşme yapılmamalı; görüşme gizlilik kuralları çerçevesinde çocukla yalnız gerçekleştirilmeli; çocuk görüşmeye başlamadan önce görüşmenin amacı ve içeriği, istediği an görüşmeyi sonlandırabilecek olduğu, istemediği soruları yanıtlamak zorunda olmadığı gibi konularda bilgilendirilmelidir. Çocukla görüşme yapacak olan kişilere; çocukla görüşme eğitimleri verilmeli, araştırma süresince danışmanlık sağlanmalıdır. Görüşmeler sırasında çocuklardan gelecek acil yardım taleplerine ya da acil müdahale gereken durumlara karşı hazırlıklı olunmalıdır (Save the Children & UNICEF 2011a,b). Bunların dışında konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için ek 4'te ek kaynaklar bulunabilir.

Çocuklarla yapılacak görüşme ve anket formlarının hazırlanmasında Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Uluslararası Derneği ISPCAN'ın Çocuk İstismarı Araştırma Araçları ve UNICEF'in Katılımcı Değerlendirme Aracı (Participatory Assessment Tool) önerilmektedir. Ayrıca çocuklarla birebir görüşme yapılamadığı durumlarda, yetişkinlerle olumsuz çocukluk deneyimleri anketi ve yaşam boyu mağduriyet anketleri yapılabilir; yetişkinlerin çocuğa karşı şiddete ilişkin tutumlarını ölçmeye yönelik formlar, ebeveyn-çocuk çatışma taktikleri ölçekleri kullanılabilir. Bu formlara ilişkin kaynaklar ek 4'te bulunabilir.

2.2.3.2 Ayrım Gözetmeme

Ayrım gözetmeme ilkesi; dil, din, cinsiyet, engellilik, sosyal statü, ebeveynlerin inancı, statüsü, ulusal-etnik kimlik vb. temelinde ayrım gözetmeden, her çocuğun her türlü şiddetten korunması gerektiğini vurgular ve özellikle güç durumdaki veya marjinal konumdaki çocuklara yönelik ayrımcılık sorununun ele alınmasını gerektirir. BM Çocuk Hakları Komitesi ülke raporlarını incelerken 50'den fazla ayrımcılık zemini saptamıştır (UNICEF 2007:28). Komite, ayrıca, ayrımcılığın hangi ölçülere ulaştığının izlenebilmesi açısından ayrıştırılmış veriler toplama gerekliliğini de vurgulamıştır. Dolayısıyla toplanacak verilerin; yaş, cinsiyet, etnisite, sosyo-ekonomik durum, eğitim durumu, aile yapısı, engellilik durumu, HIV pozitif olma durumu gibi kriterler çerçevesinde ayrıştırılması şarttır.

Bu kapsamda, dikkat çekici bir nokta, incelenen kaynakların yalnızca ikisinde, BM Şiddet Araştırması'nda ve Human Rights Watch'un *Easy Targets: Violence against Children Worldwide* raporunda, cinsel yöne-

lim ve cinsiyet kimliği temelindeki ayrımcılığa atıf yapılmış olmasıdır. LGBTI bireylerin ya da cinsel azınlıkların haklarına ilişkin uluslararası uzlaşmış etkili bir mevzuat olmaması, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelindeki ayrımcılığın göz ardı edilebilir olduğu anlamına gelemez. Ayrıca bu tür durumların kapsama alınabilmesi için BMÇHS'nin 2. maddesinde "diğer statüler" ibaresinin yer aldığı unutulmalıdır.

2.2.3.3 Çocuğun Yüksek Yararı

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, çocuğun insanlık onuru ve fiziksel dokunulmazlığı ile bağdaşmayan, fiziksel cezaları, zalimce ve aşağılayıcı biçimlerdeki diğer cezaları haklı göstermek için kullanılamaz. Çocuğun yüksek yararı konusunda bir yetişkinin yargısı, Sözleşme'deki tüm çocuk haklarına saygı gösterme yükümlülüğünden daha ağır basamaz (Genel Yorum 13 parag 61).

2.2.3.4 Yaşama ve Gelişme Hakkı

Şiddetin her türünden korunma, çocuğun yaşama ve gelişme hakkı bakımından dikkate alınmalıdır. Gelişim, bütünlüklü bir kavram olarak en geniş kapsamıyla, çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki, psikolojik ve sosyal gelişimini kapsayacak şekilde yorumlanmalıdır.

2.3

Çocuğa Karşı Şiddeti İzlemenin Uygulanması

Son dönemde çocuğa karşı şiddetin izlenmesine yönelik çalışmalar ve çabalar artmış olsa da uygulamada henüz istenen düzeye ulaşılammıştır. Bunun altında yatan temel neden, çocukların veri toplama araçlarında ayrı bir birim olarak tanımlanmamasıdır. Bu durum, küresel ölçekte BM Şiddet Araştırması'nda, bölgesel çapta AB çalışmalarında ve ülke düzeyinde BM Çocuk Hakları Komitesi'nin ülke gözlemlerinde dile getirilmektedir.

Şiddetin izlenmesi ise beraberinde başka sorunlar getirmektedir. Yaygın olduğu halde ortaya çıkmadığı, ihbar edilmediği bilindiğinden, resmi veriler güvenilir kabul edilmemektedir. Buna karşın hala temel kaynaklar karakol ve adliye kayıtlarıdır. Bunun yanı sıra, şiddete ilişkin yapılan birçok çalışma tek seferlik olmakta, sistematik ve düzenli bir izlemeden bahsedilememektedir. Bazı çalışmalar, bir metodoloji önermek için¹, bazı çalışmalar bir başlangıç oluşturması² için gerçekleştirilmiştir.

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin de her türlü rapor, sonuç gözlemi ve genel yorumlarında belirttiği gibi, sivil toplum örgütlerinin çocuklara karşı izleme çalışmalarına en önemli katkısı BM Çocuk Hakları Komitesi'ne sundukları gölge raporlardır. Bunun yanı sıra, hem hak temelli yaklaşımın bir gereği olarak, hem de şiddete ilişkin var olan verilerin güvenilir olmamasının getirdiği bir zorunluluk olarak, şiddetin izlenmesinde nitel veri toplamanın önemi artmıştır. Bu anlamda da sivil toplum örgütlerinin karşılaştıkları şiddet vakalarını raporlamaları ve bunu yaparken nitel veriye yer vermeleri beklenmektedir.

1 örneğin bkz Entitled to Education 2011.

2 örneğin bkz Save the Children 2008.

2.4

Çocuğa Karşı Şiddetin İzlenmesinin Gerektirdiği Beceriler

Bu literatür taraması kapsamında, çocuğa karşı şiddetin izlenmesinde, gerekli becerilere ilişkin spesifik bir kaynağa ulaşılammıştır. Ancak incelenen izleme çalışmalarının özelliklerine dayanarak, aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür:

- İncelenen mekanizmaların hepsinin kavramsal çerçevesi ve metodolojisi BMÇHS'ne dayandığından, çocuğa karşı şiddete ilişkin hak temelli yaklaşımın bilinmesi gerekmektedir.
- Çocuğa karşı şiddet, çocuklara yönelik politika geliştiren, hizmet sağlayan ve veri toplayan kurumlar aracılığıyla izlendiğinden, bu kurumlara ilişkin bilgi sahibi olunması gerekmektedir.
- Çocuğa karşı şiddetin izlenmesinde nitel ve nicel birçok veri toplama ve analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Örneklemin oluşturulması, soruların hazırlanması, görüşmelerin gerçekleştirilmesi, sonuçların analizi gibi konular, metodolojik ve etik bilgi ve beceri gerektirmektedir.
- Çocuğa karşı şiddetin izlenmesi, çok disiplinli yaklaşım ile kurumlar arası bilgi ve deneyim paylaşımına dayanmaktadır. Dolayısıyla farklı alanlarda faaliyet gösteren kurumların eşgüdüm ve işbirliği içinde çalışma becerisi gösterebilmeleri gerekmektedir.
- İzleme, düzenli ve sistematik bir süreçtir. Planlama yapmayı içerir. Dolayısıyla düzenli olarak uygulanması, sistematik olarak takip edilmesi, önceliklere göre planlama yapılması gerekmektedir.

Bölüm 3

Türkiye'de Çocuğa Karşı Şiddet

Türkiye'nin genel olarak çocukların izlenmesi, özel olarak şiddetin izlenmesine yönelik sistematik bir çabası yoktur. Özellikle kırsal kesimlerde doğum kayıtlarının bile tam ve sağlıklı tutulamamasından hareketle, temel göstergelere ilişkin verilerin bile yetersiz olduğu söylenebilir. BM Çocuk Hakları Komitesi de 2011 Sonuç Gözlemleri'nde, başta çocuk yoksulluğu ve iyi olma hali olmak üzere, çocuklara yönelik ayırıştırılmış veri toplanmasını ve hak temelli izleme çalışmaları yapılmasını tavsiye etmektedir. BM Şiddet Araştırması da 2009'a kadar ülke ölçeğinde güvenilir veri toplama sistemleri oluşturulmasını tavsiye eder. UNICEF (2012)'in araştırması ise, Türkiye'deki var olan izleme mekanizmalarının, tarafsızlığı sağlayamaması ve yaptırım yetkilerinin olmamasından dolayı etkili de olamadıklarını ortaya koymuştur.

Az sayıda ve sınırlı kapsamda yapılan araştırmalar ise, Türkiye'de çocuğa karşı şiddetin her türünün her alanda yaşandığını göstermektedir. Türkiye'de çocuklar, yaş-cinsiyet-bölge farkı olmaksızın, evde en çok babadan, okulda en çok öğretmenden ve sokakta tanıdıklarından şiddet görmektedirler (UNICEF 2009). Yetişkinlerden öğrendikleri şiddeti ise başta okul olmak üzere, çeşitli ortamlarda birbirlerine uygulamaktadırlar. İlköğretimde her üç öğrenciden biri düzenli olarak ve en çok sözel zorbalık görmektedir; lisede sözel zorbalığın yerini fiziksel şiddet almaktadır (MEB 2006). Öğretmenler, bilgi, beceri ve kapasitelerinin el vermediği durumlarda şiddete başvurduklarını itiraf etmektedirler (Semerci vd 2012).

Çocuğa karşı fiziksel ve duygusal şiddet yaygın olarak bir disiplin şekli olarak onaylanmakta ve evde ebeveynler, kurumlarda yetkililer tarafından uygulanmaktadır. Çocukların uğradıkları şiddeti doğru bulmaları (UNICEF 2012; Semerci vd 2012), şiddeti içselleştirdiklerinin bir göstergesidir. Çocukken tanık olunan veya maruz kalınan şiddetin, erkeklerin şiddet uygulama olasılığını, kadınların da şiddete maruz kalma olasılığını iki kat arttırdığı gözlenmektedir (Altınay & Arat 2008).

Yoksulluk; aile içi şiddetin (UNICEF 2009), %71,6 gibi yüksek bir oranla koruma kararı alınmasının (MEB 2007), çocukların suça sürüklenmesinin (Öz-Ge Der 2012) ilk ve temel nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Ailenin ve dolayısıyla çocuğun maddi yoksulluğu arttıkça, tüm alanlardaki iyi olma hali göstergeleri de kötüye gitmektedir (Semerci vd 2012).

Başta aile içindeki olmak üzere, şiddet cinsiyet temellidir. Türkiye'de her üç kadından biri fiziksel şiddet yaşamakta (Altınay & Arat 2008); %40'ından fazlası hayatlarının bir döneminde fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmakta; her 10 kadından biri gebeliği süresince kocasından ağır fiziksel şiddet görmektedir (KSGM 2009). Kız çocukları; cinsel şiddet, namus adına işlenen cinayetler, erken evlilikler bakımından yüksek risk altındadır. Erken evlilikler, aynı zamanda çocuklara yönelik ticari cinsel sömürünün bir biçimidir ve çeşitli istismar biçimlerine maruz kalma riskini arttırır. Cinsel sömürüye maruz kalan çocukların bir kısmı, aynı zamanda komşu ülkelerden gelen insan ticareti mağdurlarıdır ve İstanbul ve Diyarbakır'da belli bölgelerde karşılaşılmaktadır (ECPAT 2006).

Ceza infaz kurumları da erkek çocuklar için şiddet riskinin yüksek olduğu ortamlardır (Öz-Ge Der, 2005). En son Pozantı Çocuk Cezaevinde yaşanan olaylar endişe vericidir. Pozantı ve Mersin çocuk cezaevlerinden sonra, Ankara ve Elazığ'da bulunan eğitimevleri de kapatılarak, çocuklar Ankara Sincan Cezaevinin yanındaki yeni eğitimevine getirilmişlerdir. Bu durum, başta çocukların en temel hakları olan aileleri ile görüşme haklarını ihlal etmektedir. Ayrıca şehir merkezinden uzak, cezaevinin yanında, merkezleşmiş bir model, eğitimevinin hapis cezasına alternatif olma potansiyelini de ortadan kaldırmaktadır.

BM Çocuk Hakları Komitesi de 2011 Sonuç Gözlemlerinde hapis ve karakollardaki şiddete ilişkin endişesini belirtmiş ve Kürt kökenli çocukların daha fazla risk altında olduğuna dikkat çekmiştir. Gerçekten de Türkiye BMÇHS'deki çekincelerinde ısrar ederek, ayrımcılık yapmama ilkesini tam olarak uyguladığını da kabul etmektedir. Bunun en belirgin biçimi ana dilde eğitim konusunda ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

BMÇHS’nin onaylanması, çocuklara ilişkin veri toplama mekanizmaları ve izleme çalışmaları için de bir başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmalar, sözleşmenin onaylandığı tarihten bugüne geliştirilmektedir. Bu bağlamda, çocukların durumunun izlenmesinde, tarihsel olarak üç yaklaşımın ortaya çıktığı görülmektedir. Refah yaklaşımı, çocukların temel ihtiyaçlarına ve gelecekte nasıl yetişkinler olacaklarına odaklanırken; iyi hal yaklaşımı çocukların şimdiki durumlarının öncelikli olduğu anlayışı üzerine temellenmiştir. Çocuk haklarının insan hakları olarak kabul edilmesi de hak temelli yaklaşımın gelişmesinde rol oynamıştır. Hak temelli izleme; koruma kadar katılıma da vurgu yaparak; hesapverilebilirlik ilkesini temel alarak; şiddeti temel alanlardan biri olarak tanımlayarak farklılaşmaktadır.

Çocukların durumunun izlenmesinde şiddet görelisi olarak yeni bir alandır ve BM Şiddet Araştırması’nın bu süreci hızlandırıcı etkisi olmuştur. Bu anlamda çocuğa karşı şiddet, doğrudan belirli bir alandaki belirli bir şiddet biçimini izlemeye yönelik ya da hak temelli yaklaşım çerçevesinde oluşturulan mekanizmalar aracılığıyla izlenmektedir. Bu çalışmaların önemli kısmı tek seferlik olup, sonrasında yapılacak izleme çalışmaları için başlangıç noktası niteliğindedir. Bu çalışmaların kavramsal çerçevesi ve metodolojisi BMÇHS’ne dayanır. Bu çalışmalar kapsamında kısaca beş temel alanda çocuğa karşı şiddete ilişkin şu genel değerlendirmeler yapılabilir:

- Ev ve aile ortamı için kız çocukları, namus adına cinayetler, erken ve zorla evlilikler gibi zararlı geleksel uygulamalar dahil başta cinsel şiddet olmak üzere daha fazla risk altındadır.
- Okul-eğitim ortamları ile kapalı kurumlar bakımından etnik azınlıklar ve engelli çocuklar daha fazla risk taşımaktadır. Kız çocukları için bekaret kontrolü dahil cinsel şiddet riski daha yüksektir.
- Topluluk ve sokak ortamları bakımından yoksul çocuklar, sokak çocukları, cinsel azınlıklar ile mülteci ve sığınmacı çocuklar daha fazla risk altındadır.
- İş ortamları bakımından erkek çocuklar kamusal işlerde daha fazla risk altındadır. Kız çocukları ise eviçi işler bakımından ve ticari amaçlı cinsel istismar başta olmak üzere cinsel şiddet bakımından daha fazla risk altındadır.

Hak temelli yaklaşım, sivil toplum örgütlerini de izleme ve değerlendirme sürecinin aktörleri olarak tanımlamaktadırlar. Özellikle ulusal düzeyde bağımsız izleme mekanizmaları oluşturulması konusunda savunuculuk yaparak bu sürece katılımları beklenmektedir. Şiddetin izlenmesinde yetersiz olan istatistik verilerin, sivil toplum örgütlerinin hazırladığı araştırma ve raporların sağladığı nitel veri ile desteklenmesi tavsiye edilmektedir. BM Çocuk Hakları Komitesi’ne sunulan gölge raporlar da şiddetin izlenmesinde temel kaynaklar arasında tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda, sivil toplum örgütlerinin çocuğa karşı şiddeti raporlaması ve izlemesine ilişkin hazırlanacak eğitim çalışmasına ilişkin tavsiyeler şu şekilde sıralanabilir:

- Çocuğa karşı şiddetin yaygın olarak kabul edildiği ve şiddetin geniş tanımlanması gereği göz önünde tutulduğunda, eğitimin çocuk haklarına ve şiddete ilişkin temel bir çerçeve sunması gerekmektedir. Bu aynı zamanda kavramların standartlaşmasını sağlayacaktır. Şiddetin geniş yorumlanabilmesi için, özellikle onaylandığı alanlarda yaşanmış ya da kurgulanmış örnek olaylar kullanılabilir.
- Sivil toplum örgütlerinin çocuğa karşı şiddetin izlenmesinde savunuculuk yapma kapasitelerinin güçlendirilmesi kapsama alınabilir.
- Sivil toplum örgütlerinin karşılaştıkları şiddet olaylarını ya da kendilerine yapılan şiddet bildirimlerini kaydetmek için standartlaştırılmış bir form oluşturulabilir. Bu anlamda bir örnek oluşturması bakımından Dünya Sağlık Örgütü ile Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği’nin geliştirdiği form **ek 2**’de verilmiştir.
- Bu formlar, senelik raporlar şeklinde biraraya getirilip, Komite’ye sunulan gölge rapor için kaynak olarak kullanılabilir. Dolayısıyla eğitim gölge raporun hazırlanması sürecini kapsayabilir.

Bölüm 1

Bölüm 2

Bölüm 3

Bölüm 5

Bölüm 4

Ekler

Ek 1

İyi Örnekler

1. UNICEF Çocuğa karşı şiddet Göstergeleri Ölçme El Kitabı

ŞİDDET GÖSTERGELERİ	KORUYUCU ÇEVRE GÖSTERGELERİ
Çocuk hakları ihlalleri ve farklı ortamlardaki çocuğa karşı şiddetle ilgili uluslararası standartların ihlallerini ölçmek	Meknlardaki yapıyı ve koruyucu çevredeki olası boşlukları ortaya çıkartmak
Çevre odaklı <ul style="list-style-type: none">Çocuklar tarafından yapılan şiddet bildirimleri (1)	Çevre odaklı <ul style="list-style-type: none">Çocukların yaşam becerileri (2)Çocuğa karşı şiddetle ilgili yetişkinlerin tutumları (3)
Hastalık ve Ölüm <ul style="list-style-type: none">Çocuk cinayetleri oranı (4)İstismar nedeniyle acil servise getirilen çocukların oranı (5)Çocuk istismar vakalarının taburcu oranları (6)	Çocuk Koruma Sistemi <ul style="list-style-type: none">Çocuğa karşı şiddetle ilgili resmi raporlar (7)Kanıtlanmış çocuğa karşı şiddet vakaları (8)Servislere yönlendirilen çocuk mağdur (9)Çocuk mağdurlar tarafından hizmetlerin kullanımı (10)
Okul <ul style="list-style-type: none">Şiddet yüzünden okulu asan çocuklar (11)	Okul <ul style="list-style-type: none">Okulun şiddet politikası (12)

Her gösterge birimi, aşağıdaki formatta oluşturulur:

Gösterge # : Göstergenin adı

Göstergenin tanımı

Amaç: Bu göstergenin neden ölçülmesi gerektiği

Kategori:

- Şiddet ya da Koruyucu Çevre

- Çevre odaklı ya da Hastalık ve Ölüm

- Çocuk Koruma Sistemi

- Okul

- 3 tane çevre odaklı, 3 tane hastalık-ölüm, 4 tane çocuk koruma sistemi ve 2 tane okul göstergesi vardır.

Seviye: Ulusal, bölgesel, yerel

Numaratör: Bu alan göstergenin ölçülmesi için gerekli bilgiyi sağlar.

Bölen: Bu alan göstergenin ölçülmesi için gerekli bilgiyi sağlar.

Hedef Nüfus: Belirli bir göstergenin ölçümü için çocukların mı yetişkinlerin mi sayılması gerektiğini belirtir. Bazen ilgili tüm çocuk ya da yetişkin nüfusunu saymak mümkün olmayabilir. Bu durumda, ilgili çocuk ya da yetişkin nüfusundan örneklem alınabilir.

Ayrıştırma: Göstergeler, bilginin ayrıştırılmış bir formda ulaşılabilir olduğu durumlarda en fazla yardımcı sağlayabilir. Aşağıda tavsiye edilen ayrıştırma kategorileri yer almaktadır.

Bilgi Kaynağı(ları): Bu alan olası kaynakları tanımlar.

Köken: Bu alan göstergenin kökeni hakkında bilgi sağlar.

Metodoloji üzerine notlar: Bu alan göstergenin ölçümü için ek bilgi ve yardımcı işaretler sağlar.

Araçlar: Bu alan göstergeler için gerekli bilgilerin toplanmasında kullanılan araçlar hakkında ayrıntı sağlar. Bu araçlar, özellikle ulaşılabilir bilgi olmadığı durumlarda yardımcı olur.

Var olan bilgi sistemlerinden bilgi toplamada kullanılan araçlar ülkeden ülkeye çeşitlilik gösterebilir.

2. Genel Yorum 7 Göstergeleri El Kitabı - Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye Taraf Devletler için Raporlama Kılavuzu

Gösterge seti 7: Çocuğa karşı şiddet

(BMÇHS md 18.1, 18.2, 19, 28.2 ve 29; Komitenin 8. Genel Yorumu: Çocuğun bedensel ve diğ er zalimane ve aşığ ılıyıcı ceza biçimlerinden korunma hakkı)

Yapı	<ul style="list-style-type: none">• Çocuğa karşı şiddete ilişkin yeterli izleme ve veri toplamayı garanti altına alan politika önlemleri nelerdir?• Ciddi fiziksel şiddete maruz kalan çocukların korunması ve rehabilitasyonuna ilişkin yazılı bir politika belgesi var mı? Varsa, çocuğun ebeveyni/bakıcısı ile yeniden birleşmesinde çocuğun yüksek yararını içeriyor mu?• Hangi politika önlemleri var:<ul style="list-style-type: none">- Şiddetin ya da çocuk istismarının genel olarak ve resmi ve gayri resmi bakım alanlarındaki sıklığı ölçülüyor mu?- Şiddet içeren disiplin önlemlerinin (fiziksel ve sözel) olumsuz sonuçları hakkında ebeveynler, bakıcılar ve uzman grupların farkındalıkları artırılıyor mu?- Şiddetin (tokat, dövme, sarsma, bağırma, utandırma vb) kullanılmasını önleyen alternatif disiplin biçimleri yaygınlaştırılıyor mu?• Çocuğa karşı şiddeti yasaklayan ve suç sayan yasa ve politikalar var mı? Ve bu yasaları ihlal eden yetişkinler yargılanıyorlar mı?
Süreç	<ul style="list-style-type: none">• Çocuklara, özellikle kırılgan gruplara mensup çocuklara karşı şiddetin temel nedenleri ve önleme stratejilerini araştırmak için araştırma projeleri var mı?• Şiddet içeren disiplin biçimlerinin kullanımı ve etkilerine ilişkin yaş, toplumsal cinsiyet ve diğ er risk faktörleri bağlamında ayrıştırılmış veri toplamak için sistemler var mı?• Fiziksel ve duygusal disiplin uygulamalarına yönelik farkındalık artırma ve önleme inisiyatifleri var mı?• Çocuğa hak sahibi olarak saygı gösteren, şiddet içermeyen alternatif disiplin önlemlerine yönelik farkındalık artırma ve önleme inisiyatifleri var mı?• Sosyal hizmetlerin izlenmesinin niteliğini garanti altına alan sistemler ya da bu tür sistemlerin oluşturulmasına yönelik bir çaba var mı?
Sonuç	<ul style="list-style-type: none">• Hastane istatistikleri, polis raporları gibi kaynaklara göre, çocuğa karşı şiddet vakalarında azalma var mı?• Şiddet içeren disiplin biçimlerinin etkileri ve alternatif disiplin biçimlerinin yararları hakkında sorumluluk sahiplerinin farkındalığında artış var mı?• Risk altındaki çocukların korunması, yer değı ştirilmesi ve yeniden bütünleştirilmesi ile ilgili sosyal servislerin standartlarında gelişme var mı?• Devlet bakımı altındaki çocuklara yönelik disiplin yöntemlerine ilişkin sosyal servislerin standartlarında gelişme var mı?• Farklı kırılgan gruplar arasında şiddet içeren disiplin yöntemlerinin kullanımına ilişkin ayrıştırılmış veri var mı?
Bilgi Kaynakları	<ul style="list-style-type: none">• Hassas gruplara ve çocuk yaralanmalarına ilişkin, istismar istatistikleri, hastane istatistikleri, sosyal çalışma vakaları vb.nin değı erlendirilmesi• Fiziksel ceza nedeniyle olan ve diğ er açıklanamayan yaralanmaların sayıları ve oranlarının nicel raporlanması• Erken çocukluk dönemi şiddet deneyimine ilişkin nitel çalışmalar
Sorumluluk sahipleri	<ul style="list-style-type: none">• Ulusal ve yerel hükümet birimlerinin sorumlulukları, aileleri ve çocukları desteklemede, özellikle çocuk koruma ve sosyal çalışma alanlarında, ama sağlık ve eğitim gibi alanları dışlamadan• Hassas ailelere servis sağ layan sivil toplum ve özel sektör, özellikle çocuk koruma alanında çalışanlar• Toplum liderleri, dini ya da topluluk liderleri gibi• Ebeveynler, diğ er bakım sağ layan yetişkinler ve profesyoneller ve/veya bu paydaşları temsil eden ve destekleyen yapılar
Genel Yorum 7 (paragraflar)	Raporlama kılavuzları (bölümler)
3 : hak sahibi olarak çocuk	6b : programlar
16 : hakların aracı olarak ebeveynler	6c : kaynaklar
18 : ebeveynlik ve bakım biçimleri ve çocuk koruma	6d : istatistiksel veri
29 : ilk eğitimciler olarak ebeveynler	16 : farkındalık artırma
36a : ihmal ve istismar	28a : ebeveyn rehberliği
	28b : ebeveyn sorumlulukları
	28f : aileden mahrum olma
	28g : evlat edinme; 28i : ihmal ve istismar

3. Avrupa Birliği'ndeki Çocukların Haklarını Koruma, Saygı duyma ve Teşvik etme Göstergeleri; Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) 2010

- Bu çalışma, AB Komisyonu'nun çağrısıyla FRA tarafından, Avrupa Birliği uygulamalarının çocuklar üzerindeki etkisini sistematik olarak izlemek için oluşturulmuştur. Ancak henüz uygulanmamıştır.
- Çalışma, ilgili tüm uluslararası insan hakları normları ile AB mevzuatı üzerine temellenmiştir. Metodolojisi ve kavramsal çerçevesi BMÇHS'ne dayanmaktadır.
- Çalışma, çocuklarla doğrudan ilgili dört temel alan tanımlar: Aile ve alternatif bakım; şiddet ve istismardan korunma; eğitim, vatandaşlık ve kültürel aktiviteler; yeterli yaşam standardı. Ayrıca her alan için alt alanlar belirlenmiştir.
- Şiddet ve istismardan korunma alanının alt alanları, çocuk kaçakçılığı, cinsel ve ekonomik istismardan korunma ve çocuklara karşı şiddet olarak tanımlanmıştır. Her bir alt alan için de mağdurun tanımlanması, mağdur koruması, failin yargılanması ve koruma alt başlıkları açılmıştır.
- Çocuk katılımı, hem bir alt alan olarak izlenmekte, hem de izleme sürecinde çocukların görüş ve deneyimlerine başvurulması beklenmektedir.
- Göstergeler; yetişkin verileri ile kıyaslanabilir şekilde, toplumsal cinsiyete duyarlı, yaş, etnisite vb. bakımından farklılaştırılmış olarak oluşturulmuştur.
- Göstergeler, nitel ve nicel teknikler kullanılarak geniş katılımlı bir tartışma süresi sonunda oluşturulmuştur. Sivil toplum örgütleri bu sürecin her aşamasında yer almıştır.

Göstergeler

TEMEL ALANLAR	GÖSTERGE GRUBU		
Aile ortamı ve alternatif bakım	Aile adaleti	Göç nedeniyle ailelerinden ayrı çocukların hakları ve refahı	Ailenin tekrar birleşmesi
İstismar ve şiddetten korunma	Çocuk kaçakçılığı - Mağdurum tanımlanması - Mağdur koruması - Failin yargılanması - Koruma	Cinsel ve ekonomik istismar - Mağdurum tanımlanması - Mağdur koruması - Failin yargılanması - Koruma	Çocuklara karşı şiddet - Mağdurum tanımlanması - Mağdur koruması - Failin yargılanması - Koruma
Yeterli yaşam standardı	Çocuk gelir yoksulluğu	Hükümet müdahalesinin etkisi	Gelir yoksulluğunun ötesinde görüşlerin yanı sıra çocukların öznel algıları
Eğitim, vatandaşlık ve kültürel aktiviteler	Eğitime erişim	Eğitimin uyarlanabilirliği	Bireysel gelişim Vatandaşlık ve katılım

4. Kanunla İhtilafa düşmüş Çocuklara karşı Şiddet Göstergeleri; Defence for Children International ve Howard League for Penal Reform, 2008

- Bu çalışma kurum odağında şiddeti izlemeye iyi bir örnek olduğu için seçilmiştir.
- Çalışma, BM Şiddet Araştırması üzerine şekillenmiştir. BM Şiddet Araştırması, özgürlüğünden yoksun bırakılmış ve kapalı bir kurumda tutulan çocukların çok ciddi şiddet riski altında olduğunu ortaya koymuştur. Bu çocuklar; kurum personeli, polis ve güvenlik güçleri, yetişkin tutuklular ya da diğer çocuklar tarafından şiddete uğramakta; kendini kesme ve intihar dahil olmak üzere kendilerine zarar vererek ya da bir ceza olarak şiddetle karşılaşmaktadırlar. Diğer yandan, hem sanayileşmiş hem de gelişmekte olan ülkeler, kanunla itilaf halindeki çocuklar ve bunlara karşı şiddete ilişkin veri toplanmamaktadır. Söz konusu çalışma da bu ihtiyaca katkı sağlama amacıyla yapılmıştır. Ortam temelli şiddetin izlenmesine örnek oluşturmaktadır.
- Çalışma; Belçika, Fransa, İngiltere ve Hollanda olmak üzere dört ülkede tek seferlik uygulanmış bir izlemedir. Sonraki çalışmalar için bir başlangıç noktası niteliğindedir.
- Ülkeler arası kıyas yapabilmek için çalışma, temel bir çerçeve tanımlamıştır. Kıyaslamayı sağlamak için, göstergeler kanunla itilaf halindeki çocukların karşılaştığı tüm şiddet biçimlerini kapsayacak şekilde tasarlanmamıştır.
- Tanımlar, BMÇHS ve ilgili diğer belgeler (Havana, Pekin, Riyad Kuralları gibi) bağlamında yapılmıştır.
- Çalışma kapsamında 12 gösterge oluşturulmuştur. Bu göstergelerden 6 tanesi UNICEF ve UNODC tarafından hazırlanmış çocuk ceza adalet sistemi göstergelerinden alınmıştır. Her gösterge yaş, cinsiyet, etnik köken vb. bakımından farklılaştırılmıştır.
- Nicel veriler, ülkelerin adalet istatistikleri ile yerel düzeyde karakol ve adliye kayıtlarından oluşmaktadır. İlgili mevzuatın değerlendirilmesi nitel veriler olarak yer almıştır.

Göstergeler

GÖSTERGE		TANIM
NİCEL GÖSTERGELER		
1	Tutuklu çocuklar*	Tutuklu çocuk sayısı, her 100.000 çocuk nüfusu için
2	Tutuk/ceza/eğitimevindeki çocuk ölümleri*	Son 12 aylık dönemde tutuk/ceza/eğitimevindeki çocuk ölümlerinin sayısı, her tutuklu 1000 çocuk için
3	Kendine zarar verme	Son 12 aylık dönemde kendine zarar verme mağduru olan tutuk/ceza/eğitim evindeki çocuk yüzdesi
4	Cinsel istismar	Son 12 aylık dönemde cinsel istismar mağduru olan tutuk/ceza/eğitim evindeki çocuk yüzdesi
5	Yetişkinlerden ayırma*	Tamamen yetişkinlerden ayrı olmayan tutuk/ceza/eğitim evindeki çocuk yüzdesi
6	Hücre hapsi	Son 12 aylık dönemde en az 1 kez hücre hapsi almış çocuk yüzdesi
7	Ebeveyn ve aile ile ilişki*	Son 3 ayda ebeveyni, bakıcısı ya da aileden bir yetişkin tarafından ziyaret edilen çocuk yüzdesi
8	Tahliye görüşmesi	Bağımsız bir uzmanla gizli bir görüşme yaparak tahliye olan çocuk yüzdesi
POLİTİKA GÖSTERGELERİ		
9	Düzenli bağımsız denetleme *	- Tutuk/ceza/eğitimevlerinin düzenli ve bağımsız denetlenmesini garanti eden bir sistemin varlığı - Son 12 aylık dönemde bağımsız bir denetlemeye tabi olan tutuk/ceza/eğitim evlerinin yüzdesi
10	Şikayet mekanizması*	- Tutuk/ceza/eğitimevindeki çocuklar için bir şikayet mekanizmasının varlığı - Bir şikayet sistemi olan tutuk/ceza/eğitim evlerinin yüzdesi
11	Fiziksel kısıtlama ve güç kullanma sınırlaması	- Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocuklar bakımından personelin başvuracağı fiziksel kısıtlama ve güç kullanımına ilişkin standartların ve kuralların varlığı - Son 12 aylık dönemde personel tarafından fiziksel kısıtlama ya da güç uygulanmış çocuk yüzdesi
12	Disiplin cezaları ve kuralları	- Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocuklar için disiplin standartlarının ve kurallarının varlığı - Son 12 aylık dönemde en az bir kez disiplin cezası almış çocukların yüzdesi

* Bu göstergeler, UNICEF ve UNODC çocuk adalet sistemi için geliştirdikleri göstergelerden alınmıştır.

5. Eğitim Hakkı Göstergeleri; Right to Education Project, 2010

- Bu çalışma, eğitimin temel bir ihtiyaç olarak değil, bir hak olarak tanımlayarak izlemek amacıyla hazırlanmıştır. Ayrımcılık gözetmeme, katılım ve hesapverebilirlik ilkeleri üzerine kurulmuştur.
- Beş temel alanda, 37 başlık altında, 200'den fazla gösterge tanımlanmıştır. Her gösterge en az cinsiyet, coğrafi bölge, kent-kır, azınlıklar ve gelir temelinde farklılaştırılmıştır.
- Bu çalışmanın bir diğer ayırt edici özelliği de kendine özgü 4A (ulaşılabilirlik, erişilebilirlik, uygunluk, uyarlanabilirlik) yöntemi ile gerçekleştirilmesidir. Buna göre, genel anlamda eğitimin ulaşılabilir olup olmadığına; eğitime erişimdeki engellere; eğitimin minimum standartlara uygun olup olmadığına ve eğitimin içeriğinin farklı gruplar için uyarlanmış olup olmadığına bakar.
- Aynı yaklaşımla UNESCO'nun da katkılarıyla Filistin için bir çalışma yapılmıştır (Entitled to Education, 2011).
- Sivil toplum örgütlerinin bu çalışmayı yerel düzeyde ve okul düzeyinde test ederek katkı vermesi tavsiye edilmektedir.

Göstergeler

Hükümet	Ulaşılabilirlik	Erişilebilirlik	Uygunluk	Uyarlanabilirlik
- Normatif çerçeve	- Erken çocukluk bakımı ve eğitimi	- Fiziksel engeller	- Beceriler	- Çocuk işçiliği
- Eğitim politikası	- İlköğretim	- Ekonomik engeller	- Hoşgörü	- Çocuk askerler
- Eylem planı	- Ortaöğretim	- İdari engeller	- Öğretmenlerin nitelikleri	- Azınlıklar
- İzleme	- Yüksel öğrenim	- Cinsiyete dayalı engeller	- Toplumsal cinsiyet	- Engelliler
- Kaynaklar	- Temel eğitim	- Sosyo-kültürel engeller	- Disiplin	- Hükümlüler
- Bütçe	- Yetişkin okur-yazarlığı ve temel eğitimi	- Okula devam etmeyen çocuklar	- Din	- Silahlı çatışma
- Uluslararası yardım ve işbirliği	- Eğitimsel ve mesleki bilgi ve kılavuzlar		- Dil	
	- Özel okullar			
	- Kapanan okullar			
	- Okul altyapısı			
	- Öğretmenlerin çalışma koşulları			

6. Çocuk Hakları Göstergeleri; Save the Children, 2007

- Bu çalışma, hak temelli izlemeye destek sağlamak amacıyla yapılmıştır.
- Genel uygulama ölçümleri, genel ilkeler, sivil haklar- özgürlükler, aile ortamı -alternatif bakım, temel sağlık- refah, eğitim- boş zaman-kültürel aktiviteler ve özel koruma önlemleri olmak üzere 7 alan tanımlanmıştır.
- Her alan için yapısal, süreç ve çıktı göstergeleri oluşturulmuştur.
- Uluslararası karşılaştırma yapabilmeye olanağı sağlamaktadır.

ÖZEL KORUMA ÖNLEMLERİ GÖSTERGELERİ			
BM ÇHS md	YAPISAL	SÜREÇ	SONUÇ
Acil durumdaki çocuklar			
Mülteci çocuklar Md 22	<ul style="list-style-type: none">• Çocuk ve gençlerin mülteci statülerini, çocukların özellikle refakatçisi olmayan çocukların özel ihtiyaçlarını ve haklarını dikkate alan prosedürlerle tanımlayan mevzuatın varlığı• Mülteci statüsü arayan ya da olan tüm çocuk ve gençlere refakatçisi olsun olmasın uygun koruma ve insani yardımı sağlayan yasal mevzuatın varlığı	<ul style="list-style-type: none">• Çocuk ve gençlerin mülteci statülerini, çocuk dostu bir çevrede gerçekleştirilmiş ve çocuğun görüşünün temsil edildiği görüşmeler ile tanımlayan mekanizmaların varlığı• Mülteci statüsü arayan ya da olan tüm çocuk ve gençlere koruma ve insani yardım sağlayan mekanizmaların varlığı (sağlık, güvenlik, konaklama, eğitim, yasal temsilcilik, bağımsız savunma, rehabilitasyon gibi temel hizmetlere erişim)• Refakatçisi olmayan mülteciler için ek destek sağlayan mekanizmaların varlığı• Mülteci statüsü arayan ya da olan çocuk ve gençlerin durumunu izleyen mekanizmaların varlığı (örneğin sağlanan konaklama ve servislerin bağımsız denetimi)	<ul style="list-style-type: none">• Mülteci statüsüne başvuran çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı - belirli bir zaman diliminde yapılan tüm başvuruların –başarılı olanları da içererek- yüzdesi olarak• Mülteci statülerine ilişkin kararı beklerken ve kararı takiben koruma ve yardım sağlanmış çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı – belirli bir zaman dilimindeki başvuruların sayısı oran olarak, sağlanan yardımın çeşidi ve süresini içerecek şekilde• Statülerine ilişkin kararı beklerken ve kararı takiben kendilerine koruma ve yardım sağlanan refakatçisi olmayan çocukların ayrıştırılmış sayısı – belirli bir zaman diliminde yapılan başvurulara oran olarak ve sağlanan koruma ve hizmetlerin çeşidini ve zamanını içerecek şekilde• Başvuru sürecinde ortadan kaybolan çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı

BM ÇHS md	YAPISAL	SÜREÇ	SONUÇ
Silahlı çatışmadan etkilenen çocuklar Md 38	<ul style="list-style-type: none"> • 15 yaşından küçüklerin askere alınmasını önleyen mevzuatın varlığı • 15-18 yaş arasındakilerin askere alınımında büyüklere öncelik veren mevzuatın varlığı • Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmalarına yönelik ek protokolün onaylanması • Silahlı çatışmalarda sivillerin korunmasını sağlayan ve silahlı çatışmadan etkilenen çocuk ve gençler için koruma ve bakımı da içeren mevzuatın varlığı, 	<ul style="list-style-type: none"> • 15 yaşından küçüklerin düşman ya da asker olarak tanımlanmadığını garanti altına alan mekanizmaların varlığı • 15-18 yaş arasındakilerin askere alınımında büyüklere öncelik veren mekanizmaların varlığı • Silahlı çatışmadan etkilenen çocuk ve gençlerin sayısını ve nasıl etkilendiğini kaydeden mekanizmaların varlığı • Silahlı çatışmadan etkilenen çocuk ve gençlere koruma ve insani yardım sağlayan mekanizmaların varlığı • Silahlı çatışma deneyimi olan çocuk ve gençlerin fiziksel olarak iyileşmelerini ve toplumla bütünleşmelerini sağlayan mekanizmaların varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> • Orduya gönüllü ya da zorla alınmış 15-18 yaş arasındakilerin ayrıştırılmış sayısı, belirli bir zaman diliminde tüm askere alınmaların oranı olarak, belirtilmiş yaş grupları için tanımlanmış hizmetlerin minimum süresini içerecek şekilde • Silahlı çatışmadan etkilenen çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı, tüm 18 yaş altı nüfusa oranı olarak, etkinin çeşidini içerecek şekilde (ölüm, tıbbi ya da psikolojik tedavi gibi) • Çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı, silahlı çatışmalardan etkilenen, koruma ve yardım alan 18 yaş altı nüfusa oranı olarak • Çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı, 18 yaş altı nüfusta silahlı çatışma deneyimi olan ve tedavi alanların oranı olarak • Ne tür destekler sağlandığına ilişkin nitel bilgi

Kanunla İtilaf Halindeki Çocuklar

ÖZEL KORUMA ÖNLEMLERİ GÖSTERGELERİ			
BM ÇHS md	YAPISAL	SÜREÇ	SONUÇ
Çocuk adalet sistemi Md 40/1,2,3	<ul style="list-style-type: none"> 18 yaş altındaki çocuk ve gençler için ayrı bir mevzuatın varlığı İlgili standartların onaylanması (Pekin, Riyad, Tokyo Kuralları gibi) Kanunla itilaf halindeki 18 yaş altındaki tüm çocuk ve gençlere, çocuğun onurunu, haklara saygısını vb. geliştirecek şekilde davranılmasını garanti altına alan mevzuatın varlığı Aşağıdaki garantileri sağlayan mevzuatın varlığı: <ol style="list-style-type: none"> Suçlu kanıtlanana kadar masum sayılma Kendisine karşı suçlamalar hakkında bilgilendirme ve savunmasını hazırlamak için yardım Has the matter determined without delay by a competent, independent, impartial authority or judicial body in a fair hearing, in the presence of legal/ other appropriate assistance Suçunu itiraf etmeye zorlanmamak Yasaya aykırı olduğu düşünüldüğünde karar ve uygulanan önlemin bir üst mahkeme ya da bağımsız bir birim tarafından gözden geçirilme olanağı olması. Ücretsiz tercüman sağlanması Tüm süreç boyunca gizliliğin sağlanması 	<ul style="list-style-type: none"> 18 yaş altındaki çocuk ve gençler için kanunlar, prosedürler, otoriteler, kurumları kuran mekanizmaların varlığı (çocuk mahkemeleri gibi) Kanunla itilaf halindeki çocuk ve gençlere saygılı davranılmasını garanti altına alan mekanizmaların varlığı Kanunla itilaf halindeki çocuk ve gençlere yönelik kurumların sayısı, buralarda kalanların sayısı ve kalma süresi Hakların sağlandığını garantiye alan mekanizmaların varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Belirli bir zaman diliminde çocuk adalet sistemindeki çocukların ayrıştırılmış sayısı ve tüm 18 yaş altı nüfusa oranı, tutuklanan, suçlanan, mahkeme ya da karar bekleyen, suçlu bulunanları ve suç türlerini içerecek şekilde Çocuk adalet sistemindeki çocuk ve gençlere yönelik hizmetlere ilişkin nitel bilgi, bunların çocuğun onurunu, haklara saygısını vb geliştirip geliştirmediği Çocuk adalet sistemindeki tüm çocuk ve gençler için garantilerin karşılanıp karşılanmadığına ilişkin nitel bilgi
Çocukların hüküm giymesi Md 40/ 4	<ul style="list-style-type: none"> 18 yaş altındaki çocuklar için tahliye imkanı olmadan ömür boyu hapis cezasını yasaklayan mevzuatın varlığı Çocuk ve gençlere koşullarına uygun ve iyi halleri gözetilerek davranılmasını garanti altına alan mevzuatın varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim ve topluluk temelli müdahale mekanizmalarının varlığı (danışmanlık, bakım, zihinsel sağlık desteği, mesleki eğitim vb.) 	<ul style="list-style-type: none"> 18 yaş altında tahliye imkanı olmadan ömür boyu hapis cezası alan çocukların sayısı, tüm ömür boyu ceza sayılarına oranı 18 yaş altında hüküm giymiş çocukların ayrıştırılmış sayısı,

BM ÇHS md	YAPISAL	SÜREÇ	SONUÇ
Özgürlüğünden yoksun bırakma Md 37	<ul style="list-style-type: none"> • Çocuk ve gençlerin özgürlüğünden yoksun bırakılmasını, hukuksuz tutuklanmasını önleyen ve özgürlüğünden yoksun bırakmayı son çare olarak ve mümkün olan en kısa zaman için ön gören mevzuatın varlığı • Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocuk ve gençlerin, saygı çerçevesinde, insan onuruna yakışacak şekilde, yaşının ihtiyaçlarını dikkate alarak, yetişkinlerden ayrılarak, ailesi ile iletişimini sağlayacak şekilde muamele edilmesini garanti altına alan yasal mevzuatın varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> • Çocuk ve gençlerin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının son çare olarak ve mümkün olan en kısa zaman için kullanıldığını garanti altına alan mekanizmaların varlığı • Çocuk ve gençlere yönelik her türlü özgürlük kısıtlama uygulamasının ayrıntılarını kayıt altına alan ve raporlayan mekanizmaların varlığı • Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuk ve gençlere aşağıdaki kileri sağlayan mekanizmaların varlığı: <ol style="list-style-type: none"> 1) İnsan onuruna yakışacak şekilde, yaşının ihtiyaçlarını dikkate alarak davranmak, 2) Yasal ve diğer yardımlara hızlı erişim 3) Çocuğun yüksek yararına aykırılık taşımadığı sürece yetişkinlerden ayrı tutma 4) Ziyaretler aracılığıyla ailesi ile iletişimini devam ettirmesi 5) Bağımsız savunma servislerine ve bağımsız çocuk dostu şikayet mekanizmalarına ulaşabilme, 6) Haklarını gerçekleştirme (eğitim, mesleki danışmanlık, sağlık ve koruma gibi) 7) Durumuna ve tedavisine yönelik düzenli raporlar 8) Uygun destekler • Çocuk ve gençlerin özgürlüğünden alıkonulduğu kurumları bağımsız denetleme mekanizmalarının varlığı • Çocuklar için şikayet mekanizmalarının varlığı (bağımsız insan hakları mekanizmalarına belirli bir zaman dilimi için, çocuklardan gelen şikayetlerin, tüm şikayetlere oranı) 	<ul style="list-style-type: none"> • Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı (tutuklu, hükümlü, mülteci vb.) • Yetişkinlerden ayrı tutulmayan çocuk ve gençlerin, tüm 18 yaş altı özgürlüğünden yoksun bırakılmış nüfusa oranı • Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuk ve gençlere insan onuruna yakışacak şekilde, yaşının ihtiyaçlarını dikkate alarak, ailesiyle iletişimini devam ettirmesi desteklenerek, eğitim, sağlık vb. haklarından yararlanarak davranıldığına ilişkin nitel bilgi

İstismar Durumundaki Çocuklar

ÖZEL KORUMA ÖNLEMLERİ GÖSTERGELERİ			
BM ÇHS md	YAPISAL	SÜREÇ	SONUÇ
Azınlık gruplara ya da yerli halkalara mensup çocuklar Md 30	<ul style="list-style-type: none"> Etnik, dini, dilsel azınlıklara ya da yerli halkalara mensup tüm çocuk ve gençlerin, kendi kültürlerini yaşama haklarının ve dillerinin/dinlerinin gerektirdiği icra ve pratiklerin inkar edilmediği bir mevzuatın varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Etnik, dini, dilsel azınlıklara ya da yerli halkalara mensup tüm çocuk ve gençleri tanımlayan mekanizmaların varlığı Bu çocuk ve gençlerin haklarını, kendi topluluklarında kendi dillerini kullanmalarını, kendi dinlerini pratik etmelerini garanti altına alan mekanizmaların varlığı (kendi dilini öğrenmesi için olanaklar, azınlıklara karşı önyargılarla mücadele için kampanyalar vb.) 	<ul style="list-style-type: none"> Etnik, dini, dilsel azınlıklara ya da yerli halkalara mensup çocukların ayrıştırılmış sayısı, tüm 18 yaş altı nüfusa oranı olarak Etnik, dini, dilsel azınlıklara ya da yerli halkalara mensup çocuk ve gençlerin, kendi kültürlerini yaşama ve dillerinin/dinlerinin gerektirdiği icra ve pratikleri gerçekleştirmelerine ilişkin nitel bilgi
Çocuk işçiliği dahil ekonomik istismar Md 32	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk işçiliği ile ilgili mevzuatın varlığı (örneğin, minimum çalışma yaşı -zorunlu eğitim yaşı ile eşit ve 15'ten aşağı olmayacak şekilde- çalışma yeri koşulları) 	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk işçiliği ve işyeri koşullarına ilişkin standartları destekleyen mekanizmaların varlığı İşyeri ve çalışma koşullarını denetleyen, şikayet sürecine erişimi olan, standartları gerçekleştirmeyenleri cezalandırabilen mekanizmaların varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Belirli yaş grupları için çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı (16 yaş altı, 16-18 gibi), aynı yaş aralığındaki tüm çocuk nüfusuna oranı olarak, farklı iş biçimlerini içerecek şekilde 18 yaş altındakiler için asgari ücret, aynı işi yapan yetişkinlerin asgari ücreti ile kıyaslanarak Çalışan çocuk ve gençler için uygulanan standartlara ilişkin nitel veri Bağımsız insan hakları mekanizmalarına ekonomik istismar şikayetinde bulunan çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı, tüm şikayetlere oranı olarak ve nedenleri ve sonuçlarını içerecek şekilde
Madde bağımlılığı Md 33	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk ve gençleri yasadışı madde kullanımından koruyan; bu maddelerin üretilmesinde ve kaçakçılığında çocuk ve gençlerin korunmasını sağlayan, çocuk ve gençlere çözümlerin sunulmasını engelleyen yasal mevzuatın varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk ve gençleri yasadışı madde kullanımından, üretilmesinden, kaçakçılığında koruyan mekanizmaların varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Belirli yaş grupları için çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı (11 ve altı, 12-15, 16-18), aynı yaş aralığındaki tüm çocuk nüfusuna oranı olarak, madde kullanan, tedavi ve yardım alanlar gibi Madde üretiminde ve kaçakçılığında yer alan çocuk ve gençlerin ayrıştırılmış sayısı, 18 yaş altı tüm nüfusa oranı Madde bağımlılığına yönelik rehabilitasyon ve koruma stratejilerinin etkisine ilişkin nitel bilgi

BM ÇHS md	YAPISAL	SÜREÇ	SONUÇ
Cinsel istismar ve sömürü Md 34	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk ve gençleri bütün cinsel sömürü ve istismar biçimlerinden koruyan mevzuatın varlığı - ulusal, ikili ve çok taraflı koruma önlemleri dahil 	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk ve gençleri bütün cinsel sömürü ve istismar biçimlerinden koruyan mekanizmaların varlığı Hassas gruplar için koruma mekanizmalarının varlığı Çocuk ve gençler için şikayet mekanizmalarının varlığı (aile içi cinsel istismarı da kapsayacak şekilde) – Çocuk ve gençlerin bağımsız bir insan hakları mekanizmasına yaptığı şikayetlerin sayısı ve bunun tüm cinsel istismar şikayetlerine oranı Çocukların cinsel istismarı ve cinsel amaçlı kaçakçılığı yapanlar ile çocuk pornosu tüketenlere yönelik yürütülen yasal takibin sayısı 	<ul style="list-style-type: none"> Cinsel istismar mağduru çocuk ve gençlerin 18 yaş altındaki tüm nüfusa oranı
Ticaret, kaçakçılık, kaçırma Md 35	<ul style="list-style-type: none"> Çocukların kaçırılmasını, satışını ve kaçakçılığını önleyen mevzuatın varlığı - ulusal, ikili ve çok taraflı koruma önlemleri dahil Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol'ün onaylanması 	<ul style="list-style-type: none"> Çocukların kaçırılmasını, satışını ve kaçakçılığını önleyen ve faillerin cezalandırılmasına yardım eden mekanizmaların varlığı Mağdurlara insan onuruna yakışacak şekilde muamele edilmesini ve gerekli destekleri sağlayan mekanizmaların varlığı Çocukların kaçırılması, satışı ve kaçakçılığı faillerine yönelik yürütülen yasal takibin sayısı 	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk mağdurların tüm insan satışı ve kaçakçılığı mağdurlarına oranı
Diğer sömürü biçimlerinden koruma Md 36	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk ve gençleri diğer sömürü biçimlerinden koruyan mevzuatın varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk ve gençleri diğer sömürü biçimlerinden koruyan mekanizmaların varlığı 	<ul style="list-style-type: none"> Diğer sömürü biçimlerini deneyimleyen çocuk ve gençlerin artırılmış sayısı, 18 yaş altı tüm nüfusa oranı

7. İrlanda Ulusal Çocuğun İyi Olma Hali Göstergeleri

The National Children's Office-Ireland. (2005). *Measuring Child Well-Being: An Inventory of Key Indicators, Domains and Indicator Selection Criteria to Support the Development of a National Set of Child Well-Being Indicators*. Sinéad Hanafin & Anne-Marie Brooks.

Hanafin, Sinéad & Anne-Marie Brooks. (2009). *From Rhetoric to Reality: Challenges in Using Data to Report on a National Set of Child Child*. *Ind Res*, 2:33–55.

- Bu çalışma ülke düzeyinde iyi bir örnek olması bakımından seçilmiştir.
- Çalışma, İrlanda'da çocuk politikalarının gelişimine katkı sağlamak, diğer ülkelerle kıyaslama yapmak ve yapılan çalışmaların çıktılarını ölçmek için yapılmaktadır.
- Göstergeler, farklı grupların katılımını sağlayacak şekilde, çok aşamalı bir araştırma ve analiz süreciyle oluşturulmuştur.
- 42 tane iyi hal göstergesi ve 7 tane sosyo-demografik özellikler için gösterge tanımlanmıştır.
- Bu göstergelerle yapılan izleme ve değerlendirmeler rapor olarak yayınlanmaktadır. İzleme hükümet kuruluşları tarafından yapılmaktadır.

8. Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk

Semerci, Müderisoğlu, Karatay, Akkan, Kılıç, Oy, Uran, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 2012.

- Bu çalışma Türkiye'de yapılmış yeni tarihli bir araştırma olması bakımından seçilmiştir.
- İstanbul bölgesinde çocukların iyi halini ölçmek için 8 alanda gösterge tanımlanmıştır. Bu alanlar; maddi durum, sağlık, eğitim, katılım, ev ve çevre koşulları, risk ve güvenlik, ilişkiler ve öznel iyi olma halidir.
- Çocuklara yönelik kötü muamele, risk ve güvenlik başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu alana ayrıca çocuk ölümleri, çocuk kazaları ve çocuk işçiliği de dahil edilmiştir. Çocuklara yönelik kötü muamele; dalga geçilme, zorbalık görme, öğretmenin kötü davranışları değişkenleriyle ölçülmüştür. Araştırma sonuçları, bunların yetersiz olduğunu ortaya koymakta ve ev, sokak ve diğer alanlardaki şiddet biçimlerine bakılması gerektiğini vurgulamaktadır.
- Araştırma, çocuk katılımının sağlanması bakımından iyi bir örnektir. Hem çocuk katılımı ölçülmüş, hem çocukların görüş ve deneyimlerine başvurulmuştur. Özellikle çocuklarla yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen nitel veriler, araştırmada tanımlı olmayan ihtiyaç alanlarını ve risk faktörlerini ortaya koymuştur.

9. Çocuğun İyi Olma Halinin İzlenmesi: Güney Afrika Hak Temelli Yaklaşımı

Edited By Andrew Dawes, Rachel Bray & Amelia Van Der Merwe, Save the Children Sweden, 2007

- Bu çalışma hak temelli yaklaşımı ve geniş kapsamıyla ülke düzeyinde yapılan en iyi çalışmalardan biridir. Uluslararası kuruluşlarla işbirliği halinde oluşturulmuştur. Sistemik olarak uygulanmakta ve sonuçları rapor olarak yayınlanmaktadır. Çocuklara ilişkin veriler ve politikalar bakımından yetersiz kabul edilen Güney Afrika'nın bu anlamda güçlenmesinde önemli katkı sağlamıştır.
- Üç temel alan (sağlık, eğitim ve gelişme, koruma) ve bunlar için alt alanlar tanımlanmıştır. Her gösterge için de politika hedefi, zaman ve veri kaynağı tanımlanmıştır.

Temel Alanlar Bakımından Çocuğa Karşı Şiddet Göstergeleri

Ev ve Aile Ortamında Çocuğa Karşı Şiddet

Uluslararası Normlar

- BMÇHS'nin
 - md 18 ana-babaların sorumlulukları
 - md 3 çocuğun yüksek yararı
 - md 9 ana-babadan ayrılma
 - md 19 ihmal ve istismardan korunma
 - md 20 ailesiz çocukların korunması
 - md 21 evlat edinme
 - md 23 özürlü çocuklar
 - md 34 cinsel sömürü
 - md 35 çocukların satılmaları, kaçırılmaları ve fuhuşa zorlanmaları
 - md 37 işkence ve özgürlüğünden yoksun bırakma
 - md 24 sağlık ve sağlık hizmetleri
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
- Komite'nin 8. ve 13. Genel Yorumları

Karşılaşılabilecek Şiddet Türleri

Fiziksel, duygusal, cinsel, psikolojik ihmal ve istismar
Özellikle bir disiplin biçimi olarak kabul gören fiziksel şiddet

Hassas Gruplar

Cinsel şiddet ile erken ve zorla evlendirme bakımından kız çocuklar
Engelli çocuklar

Okul ve Eğitim Ortamında Çocuğa Karşı Şiddet

Uluslararası Normlar

- BMÇHS'nin
 - md 28 eğitim
 - md 19 ihmal ve istismardan korunma
 - md 29 eğitim hedefleri
 - md 2 ayırım gözetmeme
 - md 13 ifade özgürlüğü
 - md 34 cinsel sömürü
 - md 12 çocuğun görüşü
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme md 13
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
- Komite'nin 1. 8. ve 13. Genel Yorumları
- Eğitim için Minimum Standartlar

Karşılaşılabilecek Şiddet Türleri

Fiziksel, duygusal, cinsel, psikolojik şiddet

Öğrenciler arasında (fiziksel, duygusal, cinsel, psikolojik) zorbalık

Özellikle bir disiplin biçimi olarak kabul gören fiziksel ve psikolojik şiddet

Hassas Gruplar

Azınlık gruplarına dahil olan çocuklar

Engelli çocuklar

Cinsel şiddet bakımından kız çocuklar

Kurum Bakımı Altında Çocuğa Karşı Şiddet

Ana-baba Bakımından Yoksun Çocuklar

Uluslararası Normlar

- BMÇHS'nin
 - md 19 ihmal ve istismardan korunma
 - md 20 ailesiz çocukların korunması
 - md 9 ana-babadan ayrılma
 - md 21 evlat edinme
 - md 25 yerleştirme uygulamasının düzenli denetimi
 - md 2 ayırım gözetmeme
 - md 3 çocuğun yüksek yararı
 - md 6 yaşama ve gelişme
 - md 12 çocuğun görüşü
 - md 23 özürlü çocuklar
- Komite'nin 8. ve 13. Genel Yorumları
- Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocuklar için Minimum Standartlar

Karşılaşılabilecek Şiddet Türleri

Fiziksel, duygusal, cinsel, psikolojik ihmal ve istismar
Özellikle bir disiplin biçimi olarak kabul gören fiziksel şiddet

Hassas Gruplar

Azınlık gruplara mensup çocuklar
Engelli çocuklar

Kanunla İtilaf Halindeki Çocuklar

Uluslararası Normlar

- BMÇHS'nin
 - md 40 çocukların yargılanmaları
 - md 12 çocuğun görüşü
 - md 19 ihmal ve istismardan korunma
 - md 20 ailesiz çocukların korunması
 - md 9 ana-babadan ayrılma
 - md 37 işkence ve özgürlükten yoksun bırakma
 - md 23 özürlü çocuklar
 - md 25 yerleştirme uygulamasının düzenli denetimi
- Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme md 6,10,14
- İşkence ve Diğer Zalimane Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi md 2
- Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması için BM (Havana) Kuralları
- Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında BM Asgari Standart (Pekin) Kuralları
- Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi için BM Yönlendirici (Riyad) İlkeleri
- Komite'nin 8. 10. ve 13. Genel Yorumları

Karşılaşılabilecek Şiddet Türleri

Fiziksel, duygusal, cinsel, psikolojik şiddet

Özellikle kolluk kuvvetlerinin usulsüz uygulamaları

Kendini kesme ve intihar dahil olmak üzere kendine zarar verme

Hassas Gruplar

Kanunla itilaf halindeki erkek çocuklarının oranı kızlara göre daha fazladır, ancak sistem içindeki kızlar daha görünmezdir.

Azınlık mensubu çocuklar

Engelli çocuklar

Topluluk ve Sokak Ortamında Çocuğa Karşı Şiddet

Uluslararası Normlar

- BMÇHS'nin
 - md 20 ailesiz çocukların korunması
 - md 28 eğitim
 - md 34 cinsel sömürü
 - md 35 çocukların satılmaları, kaçırılmaları ve fuhuşa zorlanmaları
 - md 36 sömürünün diğer biçimleri
 - md 2 ayırım gözetmeme
 - md 3 çocuğun yüksek yararı
 - md 29 eğitim hedefleri
 - md 19 ihmal ve istismardan korunma
 - md 24 sağlık ve sağlık hizmetleri
- Komite'nin 8. ve 13. Genel Yorumları

Karşılaşılabilecek Şiddet Türleri

Fiziksel, duygusal, cinsel, psikolojik şiddet

Polis şiddeti

Çeteler

Alkol ve uyuşturucu

Hassas Gruplar

Sokak çocukları

Cinsel azınlık gruplarına dahil çocuklar

Mülteci ve göçmen çocuklar

Temel Göstergeler

Şiddet Göstergeleri

İş Ortamında Çocuğa Karşı Şiddet

Uluslararası Normlar

- BMÇHS'nin
 - md 32 çocuk işçiler
 - md 28 eğitim
 - md 34 cinsel sömürü
 - md 35 çocukların satılmaları, kaçırılmaları ve fuhuşa zorlanmaları
 - md 36 sömürünün diğer biçimleri
 - md 2 ayırım gözetmeme
 - md 3 çocuğun yüksek yararı
 - md 24 sağlık ve sağlık hizmetleri
 - md 29 eğitim hedefleri
 - md 19 ihmal ve istismardan korunma
 - md 37 işkence ve özgürlüğünden yoksun bırakma
 - md 27 yaşam standardı
 - md 12 çocuğun görüşü
 - md 13 ifade özgürlüğü
 - md15 dernek kurma özgürlüğü
- ILO 138 No'lu Askeri Yaş Sözleşmesi
- ILO 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi
- Komite'nin 8. ve 13. Genel Yorumları

Karşılaşılabilecek Şiddet Türleri

Fiziksel, duygusal, cinsel, psikolojik şiddet

Hassas Gruplar

Yoksul çocuklar

Erkek çocuklar daha çok kamusal iş ortamlarında, kız çocuklar ise eviçi işler bakımından daha fazla risk altındadır.

Bilinen ve Kuşkulanan Çocuklara Kötü Muamele Vakalarını Kaydetmeye Yönelik Bilgi Formu

Kaynak: WHO & ISPCAN. 2006. Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Harekete Geçilmesine ve Kanıt Derlenmesine Yönelik Bir Kılavuz. Çev. UNICEF.

- **Çocuğun özellikleri**
 - Yaş, cinsiyet
 - Irk veya etnik köken
 - Konut durumu
 - Eğitim durumu
 - Adresi
 - Daha önceki kötü muamele bildirimleri
 - Fiziksel veya gelişimsel kusurlar
- **Kötü muameleyle ilişkin ayrıntılar**
 - İddianın kaynağı ve tarihi
 - Kötü muamele biçimi veya biçimleri
 - Raporun durumu (örneğin “kuşkulanan durum” veya “kanıtları olan durum” gibi)
 - Uğranılan zararın derecesi
 - Kötü muamelenin süresi
 - Soruşturma yapan kuruluşlar
- **Zanlıların özellikleri**
 - Çocukla yakınlığı
 - İstismarın geçmişi
 - Yaş, cinsiyet
 - İş durumu
 - Adresi
 - Irk veya etnik köken
 - Benzer fiillerden daha önce suçlanıp suçlanmadığı
 - Uyuşturucu veya alkol bağımlılık durumu
- **Zanlıdan farklı bir kişi olması halinde bakıcının özellikleri**
 - Yaş, cinsiyet
 - Çocukla yakınlığı
 - İstismarın geçmişi
 - İş durumu
 - Medeni durumu
 - Eğitim düzeyi
 - Irk veya etnik köken
 - Hizmet kuruluşlarıyla ilişkisi
- **Hanenin özellikleri**
 - Hane geliri
 - Hanedeki kişi sayısı
 - Hanedeki diğer çocukların konumu ve çocukla yakınlıkları
 - Konut durumu
 - Daha önceki kötü muamele bildirimleri
 - Fiziksel veya gelişimsel kusurlar

Ek 4

Hükümet Dışı Kurumlar İçin Ek Kaynakça

Raporlama

- Hükümet Dışı Kuruluşlar için Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Uygulanmasını İzleme ve Raporlama El Kitabı (Uluslararası Çocuk Merkezi) <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/69.pdf>
- Çocuk Haklarının İzlenmesi: Yerel Kuruluşlar için Araç Seti (Kanada Çocuk Hakları Koalisyonu) <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/26.doc>
- Çocuk Hakları Komitesi'ne Rapor Veren Hükümet Dışı Kuruluşlar için Kılavuz <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/27.doc>
- BM Çocuk Hakları Komitesi'ne Çocukların Satılmaları, Çocuk Fuhuş ve Çocuk Pornografisi İhtiyari Protokolü'nün Uygulanması konulu Rapor sunmak isteyen HDKlar için Rehber <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/28.doc>
- BM Çocuk Hakları Komitesi'ne Rapor Sunan Hükümet Dışı Kuruluşlar için Çocuklara Yönelik Şiddete dair Rapor Yazma Kılavuzu <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/icc-violence.doc>

Çocuk Katılımı ve Etik

- Çocuk Katılımını İzlemek ve Değerlendirmek için Bir Çerçeve (A Framework for Monitoring and Evaluating Children's Participation) ve Çocuk Katılımını İzlemek ve Değerlendirmek üzere adımlar oluşturmak için bir araç (Toolkit for Creating a Step Change in Monitoring and Evaluating Children's Participation)
Monitoring and evaluating children's participation
<http://www.crin.org/hrbap/index.asp?action=theme.infoitem&item=25808>
- Çocuklar için Çocuk Haklarının Uygulamasını izleme ve Raporlama El Kitabı (Uluslararası Çocuk Merkezi)
<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/67.pdf>
- Çocuklara Danışmada Asgari Standartlar
<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/icc-minimum-standards.doc>
- Değişimin Özneleri Olarak Çocuklar: Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin Periyodik Raporlanmasında Çocuk Katılımına İlişkin Kılavuz
<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/child-participation-guide-for-reporting.docx>
- Çocukların Danışma Süreçlerine Katılımı Elkitabı
<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-docs/icc-operations-v3.doc>
- Çocuğun Gelişen Kapasiteleri ve Çocuk Katılımı
<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/evolving-capacities.pdf>
- The Population Council. (2005). Ethical Approaches to Gathering Information from Children and Adolescents in International Settings: Guidelines and Resources, by Katie Schenk and Jan Williamson.
<http://www.popcouncil.org/pdfs/horizons/childrenethics.pdf>.

- Save the Children (2004). So you want to involve children in research? A toolkit supporting children's meaningful and ethical participation in research relating to violence against children. http://www.savethechildren.net/alliance/resources/So_you_want_to_research_apr2004.pdf.
- King, N.M.P. & Churchill, L.R. (2000). Ethical Principles guiding research on child and adolescent subjects. *Journal of Interpersonal Violence*, 15 (7):710-724.

Bütçe İzlemesi

- UNIFEM (2006) Budgeting for Women's Rights: Monitoring Governmental Budgets for Compliance with CEDAW, New York
- Çocuğun Korunmasına Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu, Nurhan Yentürk ve Ayşe Beyazova, İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi, İstanbul, 2009. <http://stk.bilgi.edu.tr/docs/cocukkorumarapor.pdf>

Şiddete Yönelik Tutum Ölçekleri

- ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri'nin kullandığı çocuklukta olumsuz deneyimler anketi, WHO & ISPCAN tarafından hazırlanan ve UNICEF tarafından Türkçe'ye çevrilen Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Harekete geçilmesine ve kanıt derlenmesine yönelik bir kılavuz içerisinde ek olarak yer almaktadır.
- Straus MA et.al. (1998). "Identification of Child Maltreatment with The Parent-Child Conflict Tactics Scales: Development and Psychometric Data for a National Sample of American Parents", *Child Abuse and Neglect*, 22:249-270.
- Straus MA et.al. (1996). "The Revised Conflict Tactics Scales", *Journal of Family Issues*, 17(3):283-316.

Bölüm 1

Bölüm 2

Bölüm 3

Bölüm 4

Bölüm 5 Yazılı Kaynaklar

- Altınay, A ve Arat, Y. (2007). Türkiye’de kadına Yönelik Şiddet.
- Ben-ARIEH, A. (2000). “Beyond Welfare: Measuring and Monitoring the State of Children – New Trends and Domains”. *Social Indicators Research*, 52:235-257.
- Ben-Arieh, A. et.al. (2001). “Measuring and Monitoring Children’s Well Being”. *Social Indicators Research* 7:
- Bray, R. & Dawes, A. (2007). “Monitoring the Well Being of children: Historical and Conceptual Foundations”, in *Monitoring Child Well-Being - A South African Rights-Based Approach*. Edited By Andrew Dawes, Rachel Bray & Amelia Van Der Merwe, Save the Children Sweden.
- CRC/C/TUR/CO/2-3. (2011). Consideration of the Reports submitted by States parties under article 44 of the convention: Turkey.
- CRC/C/GC/13. (2011). General Comment No 13. The right of the child to freedom from all forms of violence.
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>
Türkçe çevirisi için <http://www.cocukhaklariizleme.org/kategori/ceviriler>
- CRC/C/GC/12. (2009). General Comment No 12. The right of the child to be heard.
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>
Türkçe çevirisi için <http://www.cocukhaklariizleme.org/kategori/ceviriler>
- Defense for Children International & Howard League for Penal Reform. (2008). Violence against Children in Conflict with the Law. A Study on Indicators and Data Collection in Belgium, Wales, France and the Netherlands.
- ECPAT. (2006). Türkiye’de Çocuklara Yönelik Ticari Cinsel Sömürüye Dair Durum Analizi: İstanbul ve Diyarbakır.
- ESKH Komitesi Genel Yorum 3 http://ihop.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=110
- FRA. (2011). Şiddete Karşı Entegre Strateji: Çocukların Şiddetten korunmasına yönelik entegre ulusal stratejiler için Avrupa Konseyi kılavuzları.
- FRA. (2010). Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in the European Union.
- Hanafin, Sinéad & Anne-Marie Brooks. (2009). From Rhetoric to Reality: Challenges in Using Data to Report on a National Set of Child Child. *Ind Res*, 2:33-55.
- Human Rights Watch. Easy Targets: Violence against Children Worldwide. Jo Becker.
- KSGM. (2009). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması.
- MEB. (2007). Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu.
- MEB. (2006). Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Raporu.
- Öz-Ge Der. (2012). Denetimli Serbestlik Altındaki Gençler ve Ailelerine İlişkin Araştırma: İhtiyaçlar ve Beklentiler. Sevdâ Uluğtekin.
- Öz-Ge Der. (2005). İslahevleri ve Cezaevlerinde Tutuklu ve Hükümlü Durumda Bulunan Çocukların Sosyal Yasal Koşullarının İyileştirilmesi Proje Raporu.
- OHCHR. (2012). Human Rights Indicators: A Guide to Measuring and Implementation. <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Indicators/Pages/HRIndicatorsIndex.aspx>.
- OHCHR. (2008). Report on Indicators for Promoting and Monitoring The Implementation of Human Rights. HRI/MC/2008/3.
- Save the Children & UNICEF. (2011a). A Framework for Monitoring and Evaluating Children’s Participation. Gerison Lansdown.

- Save the Children & UNICEF. (2011b). Toolkit for Creating a Step Change in Monitoring and Evaluating Children's Participation.
- Save the Children UK. (2008). Menu of the Outcome Indicators.
- Save the Children. (2007a). Child Rights Indicators Guidance and Framework. Deena Haydon and Sara Boyce.
- Save the Children Sweden. (2007b). Monitoring Child Well-Being -A South African Rights-Based Approach. Edited By Andrew Dawes, Rachel Bray & Amelia Van Der Merwe.
- Save the Children Denmark. (2004a). Child Rights Based Monitoring Review.
- Save the Children UK. (2004b). Global Impact Monitoring Guidelines. Helen Baños Smith.
- Semerci ve diğerleri. (2012). Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- SHCEK & UNICEF. (2009). Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması.
- The National Children's Office-Ireland. (2005). Measuring Child Well-Being: An Inventory of Key Indicators, Domains and Indicator Selection Criteria to Support the Development of a National Set of Child Well-Being Indicators. Sinéad Hanafin & Anne-Marie Brooks.
- The Right to Education Project. (2011). Entitled to Education.
- The Right to Education Project. (2010). Beyond statistics Measuring education as a human right - A consultative workshop on indicators for the right to education. London.
- The Right to Education Project. (2009). Right to Education Indicators based on the 4 A framework-Concept Paper.
- UN DAW. (2007). Indicators To Measure Violence Against Women. Invited Paper Prepared by Sylvia Walby.
- UN DAW. (2005). Report of Expert Group on 'Good practices in combating and eliminating violence against women'. 17-20 May 2005, Vienna Austria.
- UNESCO & The Right to Education Project. (2011). Entitled to Education.
- UNICEF. (2012). How to Improve Responsiveness of Service Providers in Identifying, Reporting and Referring Cases of Violence Against Children.
- UNICEF. (2007). Implementation Handbook For The Convention on The Rights of The Child. Rachel Hodgkin and Peter Newell.
- UNICEF. Manual for the Measurement of Indicators of Violence against Children. <http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/Manual%20Indicators%20UNICEF.pdf>
- UNICEF. Participatory Assessment Tool.
- UNICEF & UNCRC & Bernard van Leer Foundtion. (2006). Manual of the General Comment 7 on Implementing The Rights of the Child in Early Childhood - A Guide for States Parties Reporting to the Committee on the Rights of the Child. <http://www.childrightsimpact.info/ecrim/>
<http://crc-indicators.earlylearning.ubc.ca/index.php/content/overview> ve
<http://crc-indicators.earlylearning.ubc.ca/index.php/group/intro/8>
- UN ECOSOC. (2009). Report of the High Commissioner for Human Rights on implementation of economic, social and cultural rights.
- UN Secretary-General's Study on Violence against Children. (2007). World Report on Violence against Children. Paulo Sergio Pinheiro.
- WHO&ISPCAN. (2006). Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Harekete geçilmesine ve kanıt derlenmesine yönelik bir kılavuz. Çev. UNICEF.
- Zalotor, et.al. (2009). "ISPCAN Child Abuse Screening Tool Children's Version: Instrument development and multi-national pilot testing", *Child Abuse&Neglect*, 33:833-841.

